

előretölt

helyőrség

IRODALMI-KULTURÁLIS MELLÉKLET

7

Szemerédi Fanny:
Öröklött álláspont

12

Milivoj Nenin
Milan Kašaninról

14-16

Patyrek Réka
és Lukács Lilla
színikritikái

2022. május 21. V. évfolyam 5. szám

Bolygó

vezérvers

L. Móger Tímea
Ringató

előrenézek
bár nem tudom
hogyan az merre van
pozitívan gondolkodom
még ha elhullik is hajam
az egy helyben toporgás
nem állapot
gyártsunk minél több
ki-be járatot
lőjük be a vírusölőt
mielőtt megöl(él)nek
ne várjunk a másokra
feküdjünk rá az álmokra
dolgozzunk meg a pénzünkért
fizessük meg a hal(ál) árát
én mondom
nincs recept
(f)éeljünk
ahogy csak lehet

Napnak a háza

novella

SÖR A PADON

Klamár Zoltán

Csak egy szilárd pont, egy meghatározott állapot hiányzik. Egy mindent átfogó mozdulat. Sziveri János: (Itt találkozunk...)

A minap újságért ballagtam, no meg levelet adtam postára. Hivatalosat, mert egyébként nem igazán kell postázni semmit. A világhálón minden intézhető: recept, jogositvány, banki átutalás... Táv megoldások egy jórészt virtuális világban, közvetlen emberi kapcsolatok nélkül.

A tárgyi valóság is egyre silányodik körülöttünk. Az újságok, folyóiratok zöme már online olvasható. Mégis úgy vagyok velem, ha már kimozdulok, hát veszek kézzel fogható sajtóterméket, hiszen csak pár utcányira a bolt, ahol magam kereshetem ki a sok közül éppen nekem tetszőt. Ráadásul van eladó, akihez szólhatok, akitől kérdezhetek. Ezek az alkalmak jelentik a kapcsolatot a szűkebb környezettel a kartali remeteségben.

Naponta egyszer biztosan sétálok, ha esik, ha fúj. Ez még a járványügyi intézkedések idején is így volt, csak akkoriban – akár egy hosszúra nyúlt álarcosbál eltevélyedett résztvevője – az utcán, másokhoz hasonlóan, orvosi maszkban közlekedtem. Mivel úgy tűnik, hogy messze még a kilábalás, így valamelyik zsebemben mindig ott lapul a huszonegyedik századi kiegészítő! Ami indokolt, hiszen egy újabb mutáns bármikor ránk szabadulhat...

Nem is olyan régen letehetjük ugyan az orrot és szájat takaró, légzést akadályozó textíliát, így egy ideje már nemcsak szempárokat, tétova vagy szűrős tekinteteket láthatok útjaimon, hanem jobbra felszabadultan mosolygó embereket is, akik még mindig tisztas távolságot tartanak egymástól.

Szóval séta: a falusiak már megszokták, hogy oda-odaköszönök, sőt néha pár szót is váltok velük. Érdekes dolog ez, amolyan befogadási rituálé, amit nekem kell, illik kezdeményeznem, és amivel idestova nyolc éve kísérletezem. Az újjal, ismeretlennel, idegennel szembeni bizalmatlanság kimutatása biztosan nem helyi jellemvonás, sokkalta inkább örök emberi. A törzsökös lakosok jó ismerősök, csak a folyamatosan érkező betelepülők nem. A Pest környékén élők magával a jelenséggel már megbarátkoztak ugyan, ám ha ismeretlen közeledik, a beszélgetők mégis elhallgatnak, szemük sarkából figyelik az érkezőt, majd hosszasan néznek utána. Néha összesúgnak: Ki ez, ismered? Vagy bemennek, hogy ne is lássák az újabbnál újabb jöttmen-

tet. Sokszor megesik, hogy kapucsukódásra érek csak egy-egy ház elé.

A padon ülökkel, bandázókkal könnyebb, mert nem rebbennek szét. Megállok pár szóra: Beszélgetnek?; Szép az idő!; Megint lóg az eső lába!; Így ki lehet bírni! Mikor mi aktuális. Kissé meglepődnek ugyan, de válaszolnak, vissza-kérdeznek, majd elmenőben hallom: Mindig köszön! Ki ez?

Hazaérve, feleségemnek azzal kezdem mondókámat, hogy sikerült társadalmi életet élnem! Aztán beszámolok arról, hogy kit, mit láttam, kikkel beszéltem. Mi újság a faluban, bocsánat: nagyközségben!

Mostani utamon azonban a barátság-talan időben egy lélekkel sem találkoztam az utcán. Noha az eső elég rendszeresen esett, mégis ráérősen, nézelődve kaptattam a dombon álló postára. Félúton, a buszmegálló mögötti üres pad közepén sörösdoboz árválkodott. Akár egy modern csendélet darabja. Seholy egy teremtet lélek, nemrég mehetett el a busz. Kíváncsiságom arra ösztökélt, hogy megemeljem a *limenkát*: vajon kiitták-e a tartalmát? Azt fontolgattam, dobjam-e a közeli szemétyűjtőbe.

Aztán eszembe jutott, hogy járványos időben jobb nem összefogdosni a mások által széthagyott tárgyakat. Továbbmentem hát, de a látott kép ott ragadt agyamban, és azon gondolkodtam, hogy volt már ilyesmiben részem, mi több, szereplője voltam egy sörösdoboz-elhagyásos történetnek...

Találkozás

Sok évvel ezelőtt, az ezredforduló után, egy langyos őszi napon a Múzeum körüti antikváriumban bökláztam. Ha Pesten vagyok, lyukas óráimat régi könyvek böngészésével, esetleges vásárlásával töltöm. Mindig keresek valamit. Akkor is ez történt, ám a keresgélést, olvasgatást egy mögöttem megszólaló, öblös férfihang zavarta meg: – Te vagy az?! – szegezte nekem a kérdést valaki. Kissé bárgyú arckifejezéssel fordultam a hang irányába, és néztem az engem kérdezőre úgy, mint aki azt akarja mondani, hogy ki más lennék, mint én? Elvégre önmagammal csak azonos lehetek, nem?

folytatás a 2. oldalon

novella

Klamár Zoltán

Természetesen semmi ilyet nem mondtam, legfeljebb az arcomra lehetett mind ez írva. Az agyam már zakatolt, lázasan kutakodtam emlékezetemben, mert világos volt számomra, hogy az előttem álló felismert vagy felismerni vélt. Mi több, nagyon biztos lehetett a dolgában, amiről széles mosolya árulkodott. Azonnal közelebb lépett, és már fel is tette az ilyenkor szokásos, következő kérdést: – Megismersz?

Egyre kínosabban éreztem magam, mert én viszont még mindig nem jöttem rá, hogy ki ő. Velem egykorúnak néztem, így rengeteg variációt kellett átpörgetnem, kirostálni gyorsan a megfelelő emlékmorzszakat, de akárhogy erőlködtem, csak nem ment. Ki lehet ő? Honnan lehetne ismernem: óvodából, általános vagy középiskolából, talán az egyetemről? Hogy némi időt nyerjek, a kezemben lévő

könyvet összecsuksztam, és gondosan vizsgáztattam a polcra, sőt a gerincét kijebb húztam, hogy jól látható legyen. Majd a lábamnál lévő, régi, öblös kézitáskámért nyúltam. A mozdulatból felegyenesedve mélyen a szemébe néztem az enyhén kopaszodó embernek. – Segítek – mondta elnéző mosollyal. – Topolya! A kültéri. Rémlik már valami?

Tehát elemi, villant át rajtam a felismerés, amitől azonban mégsem ugrott be a név. Így, ha lehet, még nagyobb lett a zavarom. Mert valljuk be, ennél kevesebb támpont is segíthetett volna, meg talán több is, de az elhangzott kettő semmiképp. Már csak azért sem, mert ahhoz a generációhoz tartozom, amelyik a város belterületén lévő összes iskolaépületbe járt. Ráadásul én évről évre újabb osztálytársak jöttek, és a valamikor együtt kezdő mag lassan elenyésző kisebbséggé fogyott. Még mel-

lé nagy osztályok voltak akkoriban, negyvenegy-két gyerek rohagált szünetekben a tantermi padok között vagy az iskolaudvaron. Hát honnan tudjam, kivel hozott össze a véletlen ebben a pesti boltban?

A fonák helyzetet csak tetézte a szituáció, ami miatt egyre gyanúsabbá váltunk: nálam egy elég nagy és nyitott kézitáska, amiben könyékig vájkálva kerestem a szemüvegtokomat, nála egy füles reklámszatyor, még hozzá súlytól feszülő. Már két bolti eladó figyelt, egy harmadik pedig felénk indult. – Menjünk ki, itt nem tudunk beszélgetni! – mondtam kissé hangosabban, mire a könyvesbolt vásárlói is ránk néztek. A mágneskapunál a pénztáros szúrós tekintetét éreztem a hátamban, de a szerkezet nem sípolt be, így kiléphetünk a házából az utcájába.

A kiskörúton éppen nyitott a lámpa, és az Astoria felől autók sokasága startolt a zöld fény felvillanását követően. A járdán álltunk, ahol újra megismétlődött a benti kínos jelenet: ismerősöm mosolyogva választ várt, én pedig időt szerettem volna kérni, akár a kosárlabdameccsen az edzők. – Figyelj – mondtam –, egyszaknyira a Károlyi-kert, csendes hely, ott beszélgethetünk. Bólintott, elindultunk. Némán követett. Járdaszélen parkoló autók között léptünk az útestre, majd át a kerítéssel védett zöld oázis előtti járdára.

A park kapuján tábla: kutyát bevinni szigorúan tilos! A kapu tárva-nyitva. A padokon itt-ott emberek ültek, többnyire mobiljaikkal voltak elfoglalva. Egy napfoltos helyen letelepedtünk, miközben az járt a fejemben, hogy több mint ötven éve történetekre kell hirtelenjében visszaemlékezni. Táskámat, ahogy ő a szatyrot, a pad sarkába tettem, így egymáshoz nem túl távol foglaltunk helyet. Csak akkor tűnt fel, hogy rajta ballon van, míg én a zakót is melegnek ítélttem a reggeli induláskor. Otthonról jöhetett, vagy ő is itt él valahol? Esetleg pestivé lett a zürzavaros években? Míg ez járt a fejemben, ismeretlen ismerősöm láthatóan kezdett egyre türelmetlenebb lenni. – Szóval? – nézett rám várakozva. – Szóval mi? – kérdeztem vissza nem túl udvarias modorban. – No, hát ki vagyok?! – nézett rám, és a homlokát ráncolta.

Ekkor, nem tudom, milyen ötlettől vezérelve, hirtelen rámondtam: – Te biztos vagy abban, hogy tudod, ki vagyok?

Kissé elkomolyodott, látszott, hogy egy pillanatra odalet a magabiztossága, de aztán újra megjelent arcán a könyvesbolti széles mosoly. Bosszantásomra sokatmondóan hallgatott. Nyilván azt gondolta, hogy közben már én is tudom, ki ő. Ezért valami furcsa játékot játszom. Éreztem, ha sokáig várok, megint sarokba szorít, így hát neki szegeztem a kérdést: – Halljam, szerinted ki vagyok?!

Pillanatnyi fölényem tudatában a parkot bámultam, úgy téve, mintha már tudnám, ki a rejtélyesen felbukkant alak, vagyis ő. A nagyobb hatás kedvéért vártam még egy kicsit, hátha sikerül újból elbizonytalanítani, de nem ez történt.

Valami furcsa zörgés, csörgés zajára fordultam feléje. A zacskójában matatott, és két dobozos sört tett közénk a padra. – *Limenkás*, praktikus! Nincs kedvem üvegekkel lötyögni! Meg a visszaváltás is macerás. Remélem, szereted. Egészségedre!

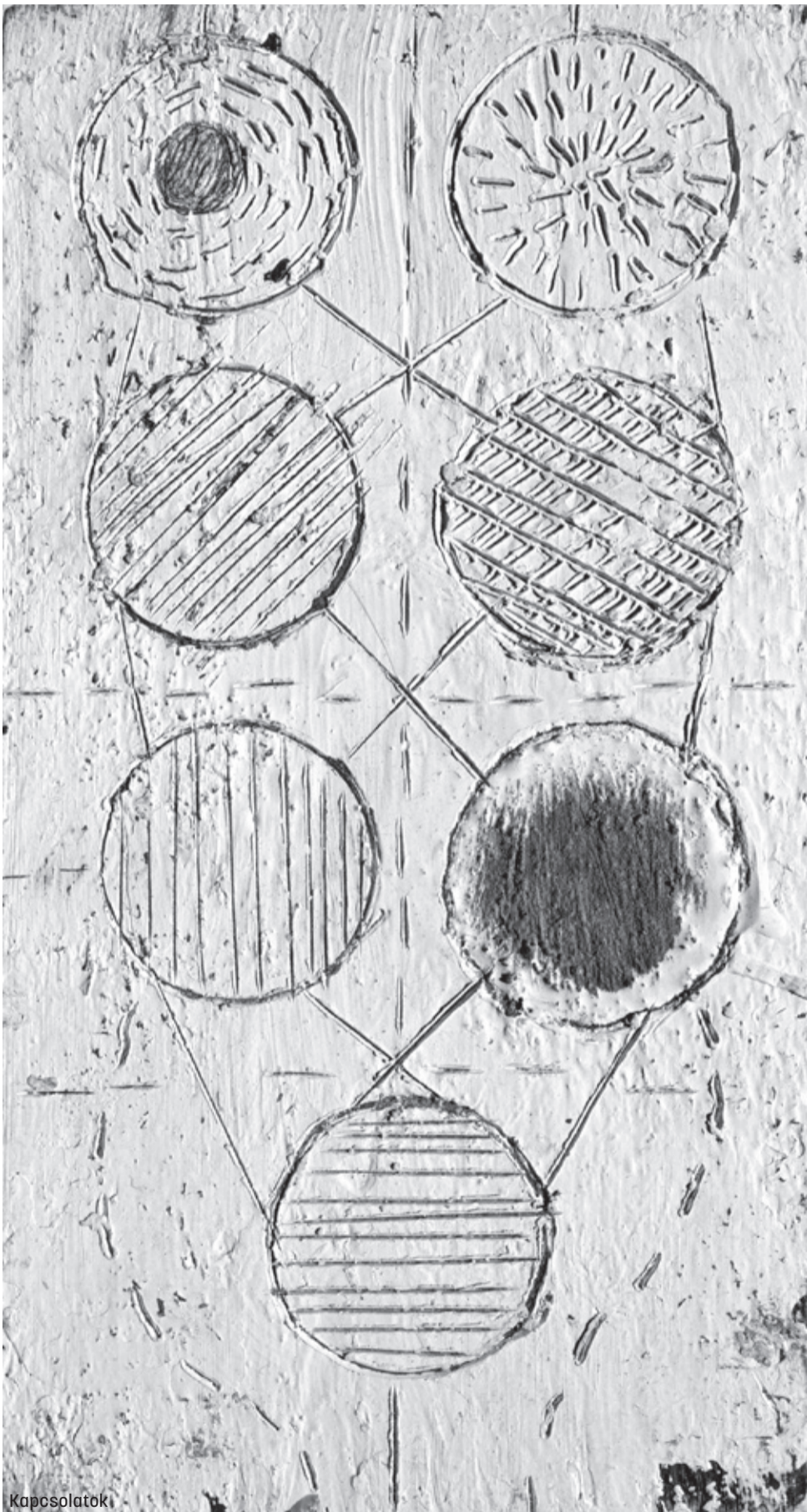
– azzal kinyitotta az egyiket, és nagyokat kortyolt belőle. Újra széles mosoly ült az arcán, amikor megszólalt: – Én a *zAndris* vagyok! Tudod, a kültérbe jártunk... – megint ivott a sörből. – Hát el sem hiszem, hogy ebben a nagyvárosban botlottam beléd. Építészeti szakszótárakat keresek, mert a magyar kifejezések néha, akár a kínaiak... – nem folytatta a gondolatmenetet. Maga elé nézett, majd a kezében lévő dobozra, amit két tenyere között hengergetett.

– Tudod, Szegeden húztam meg magam, amikor elkezdődtek a behívások. Szerencsémre a *júgó* útlevelém még pár évig érvényes volt. Másként a zöldhatáron kellett volna próbálkozni, ami nem egy életbiztosítás. Kúszni vagy úszni? – újra elhallgatott. Aztán rám nézett, és folytatta történetét: – Először befogadótáborban voltam, de a tömeg egyre nyomasztóbbá vált. A sok elkeseredett ember... Hónapokig nem volt munkám. Abból éltem, amit a feleségem áthozott a határon. Aztán kicsit jobb lett, mert egy másik bácskaival sikerült céget alapítani. Alბerletbe költöztünk, de ami fontos, hogy legálisan dolgozhattunk. Az ám a valami: a táborlakókat foglalkoztattuk! Kezdetben kis munkáink voltak: felújítások, bontások, átalakítások. Úgy, mint otthon az önálló kőműveseknek valamikor. Majd a kolléga továbbállt. Németországba ment. Hívott, de maradtam. A magam ura lettem. Ahogy mind jobban mentek a dolgaink, átjött az asszony is a gyerekekkel. Eladtunk mindent: házat, nyaralót a tengeren. No, azt egy kicsit sajnálom, ki lehetne adni... Tudod, építészeti technikumot végeztem. Jó állásom volt. Szépen éltünk, de gyorsan elmúlt. Szóval mindent a magyar cégbe tettem. – Hadart, állandóan olyan ritmusú volt a beszéde, mint aki gyorsan, egy szuszra akar mindent elmondani.

Majd egy pillanatra csend ült közénk. Talán mérlegelte, mi az, ami érdekelhet, mi az, amit elmondhat. Mindeközben nekem meg az járt a fejemben, hogy nem emlékszem *Andris* nevű osztálytársra.

Kis szünet után egy nagy levegővétellel folytatta tovább: – Szegeden lakunk, ott hon már nincs élő rokon. Mind kint van a Hodik kertjében. A gyerekek is korán átkerültek, itt eresztettek gyökeret... – hirtelen újra megállt, most ő nézelődött. Vártam, hogy megkérdi, mi van velem. Időt hagy nekem is egy nagymonológra, amihez egyébként semmi kedvem sem volt. Kivált úgy, hogy még mindig nem voltam biztos az egykori osztálytárs kilétében. De nem ez történt. Miután kiitta a maradék sörét, a *limenkát* összenyomta, és egy laza csuklómozdulattal a közeli szemétkosárba dobta. Valami kapkodó türelmetlenség áradt a mozdulatból. Hirtelen rám nézett, majd fürkésző, megrovó tekintettel így szólt: – Figyeljél, Ferikém, a hátamon ültél, amikor lovazás közben sálcátát vívtunk. Na ne mondjad már, hogy még mindig semmi...

Nem fejezte be a mondatot. Bosszankodva felállt, az órájára nézett, aztán felkapta a szatyrot, és határozott léptekkel elindult. – De én Zoli vagyok! – kiáltottam utána. Ám ő akkorra már túl volt a park kapuján, sőt, beleolvadt az utca forgatagába. Egyszerűen faképnél hagyott egy doboz sör társaságában.

Kapcsolatok

előretolt
helyőrség

Mellékletünk az Előretolt Helyőrség laposlád tagja • Kiadja a **Szekeres László Alapítvány** • A kiadásért felelős: **Somogyi Tünde** ügyvezető • Szerkesztőség: **Szentmártoni János** (főszerkesztő), **Gruik Ibolya** (felelős szerkesztő), **Mihályi Katalin** (felelős szerkesztő), **Kucor Tamara**, **Lódi Gabriella**, **Lovas Ildikó**, **Patyerek Réka** (szerkesztők) • Szerkesztőségi titkár: **Lapu Beáta** • Tördelés: **Lackó Lénárd** • Korrektúra: **Kávai Mucsik Katalin** • Cím: **Makszim Gorkij 6/A, 24000 Szabadka, Szerbia** • E-mail: helyorseg@szla.org.rs • ISSN 0350-4182 • Terjeszti a Magyar Szó Lapkiadó Kft. (21000 Újvidék, Mišić vajda u. 1.) • Támogató: Emberi Erőforrások Minisztériuma • Támogatáskezelő szervezet: Petőfi Kulturális Ügynökség Nonprofit Zrt.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

SZÉP AMÁLIÁK

Lovas Ildikó

(részlet)

Akit keresnek, az nincs sehol.

Amíg rá nem lelnek, addig leg-
alábbis. A cseléd mindig ott van,
ahol szükség van rá. Nincs annál
bosszantóbb, mint amikor szükség
van a cselédre, és nem terem ott.
Ezért minden cseléd alaptermésze-
téhez tartozik, hogy gondolatolva-
sós és jövőbe látó, ezzel együtt pe-
dig csodatevő. A csodatevést utóbb
mindig elvitatják tőle, mondhat-
ni, sportot űznek abból, miképpen
tudják elvenni tőle a csodát. Nem
úgy a gondolatolvasást. Azt nagyon
is meghagyják a cselédnek, hiszen
annál jobban, mint hogy a gazdája
gondolatát is kitalálja, semmi nem
bizonyítja jobban azt, hogy jól lett
kiválasztva a cseléd. Mert a cseléd
léte ura nagyszerűségének ékes bi-
zonyítéka: emberismeretének, jár-
tasságának és nagyszerűségének.
Nagyszerű nagylelkűségének – hi-
szen ki találná ki egy otromba ter-
mészetű gazda gondolatait? Sen-
ki. Pontosabban a cseléd kitalálná,
mert ilyen, de nem teljesítené. Jusst
sem. Így vélekedik a gazdák mind-
egyike. Önmagukról kialakított
képük káprázatos, szinte beleva-
kúlnak, úgy ragyognak. Legalábbis
olyan gazdával még senki sem
találkozott, aki önmagát ócsárol-
ta volna. Abban a boldog tudatban
élnek, hogy mindent, amit a cseléd
számukra elvégez, saját maguknak
köszönhetnek, az ő jószáguknak.
A cseléd számára nem munka, ha-
nem megtiszteltetés, hogy kikéfé-
lheti a kabátot, megfőzheti az ebé-
det, leviheti a szemetet, söpörhet,
port törölhet, mosogathat, krump-
lit hámozhat, hamutartót üríthet,
egyenként megfoghatja az összes

porcelánt, kikeményítheti a csipké-
ket, fényesítheti az evőeszközöket,
felrázhatja a párnákat, elsöpörheti
a faleveleket.

A kabátkefélés egy különleges
munka, ami teljes diszkréciót kö-
vetel. A kabátkefélés teremti meg a
cseléd és gazdája közti intim teret,
a titkos összekacsintás lehetősé-
gét. A cseléd csak idővel jön rá erre.
Eleinte csak fogja a kabátot, mint
egy lusta, fekete állatot, és a fényes
reggelben, a porolóterazon vagy
a konyhából nyúló verandán álldo-
gálva, kicsit dideregve forgatja, si-
mogatja, ütögeti, időnként ujjaival
is ráségítve a műveletre, megszaba-
dítja a dohánytól és kölnitől illatos
ruhadarabot minden pöszmettől.
A hónalj szagától nem, de az fel sem
tűnik a cselédnek, az nem többlet,
mint a dohány és a kölni illata, nem
felesleges, mint a pöszmetek, hanem
az egyedüli emberi. Csakis a kabát
hónaljszaga miatt hiszi el a cseléd,
hogy a gazdája is ember. Néha mé-
lyen beleszagol, megborzong, szinte
megrémül. Hiszen a férfiaknak még-
is másmilyen a hónaljuk szaga, mint
a nőké. Nem, nem is nőké, hanem
a cselédké, akik nem nők, hanem
cselédek. A nőknek nincs is szaguk,
inkább illatuk van, permetes, lágy
fuvallat. A vénasszonyoknak, akiket
mégsem nevezne még magában sem
így a cseléd, szúrós ecetszaguk van.
De erről senki sem beszél. Erről
sem beszél senki. A cseléd, a karjára
puhán omló fekete állattal, egy pil-
lanatra megpihen. A reggeli szellő
földillatot hoz az orrába, akárha egy
kedves vakond volna. Elkalandoz-
nak a gondolatai, visszaréved a gye-
rekkorába. Mert még egy cselédnek
is volt gyerekkora, amire nem szeret
gondolni.

Kapcsolódás

TAPSI

Tóth Eszter Zsófia

Apa szombaton mindig korán reggel ment
el a piacra. Vette a piros bevásárlószatyrot,
és már indult is. Én még félálomban voltam,
csak a kulcs csörgését hallottam a zárban,
amikor elment. Nem a közeli piacra járt, ha-
nem a nagycsarnokba, mert szerinte ott volt
a legszebb áru.

Anya aznap leengedett játszani a játszótér-
re. Ez ritkaságnak számított, nem szerette,
ha egyedül vagyok lent, egyetlen gyermeke
voltam, és nagyon féltett mindig.

Épp Anitával hintáztunk, amikor apa ha-
zatért a piacról.

– Meglepetés! – kiabálta már messziről.
Apa kis meglepetést mindig hozott, ezért hoz-
zátette: – Kislányom, nagy meglepetés.

És igen, tényleg, a piros horgolt szatyor-
ból egy nyúl kandikált ki. Egy igazi, élő nyúl.
Szóhoz sem jutottam, annyira boldog voltam.

– Apa, ez az enyém? – kérdeztem.

– Persze, ki másé lenne? Mi legyen a neve?

– Tapsi – vágtam rá rögtön. A nyuszi egy
csoda volt. Hófehér, csak a füle szürke. Iz-
gatottan szimatolt mindenfele. Boldogan vit-
tem fel.

– Anya, nézd csak, apa nyuszit hozott ne-
kem.

Anyám arcán átsuhant valami, ami nem
jót jelentett. Mindenesetre önfelédten ját-
szottam a nyuszival egész délután. Még piros
masnit is tettem a nyakába. Etettem répával.

– Nézd, kislányom, ez lesz a nyúl doboza.
Itt fog aludni – mondta anya. De Tapsi nem
tartotta be a szabályokat. Mellettem aludt,
boldogan szökdécselt, s egyszer, amikor vé-
letlenül kizártuk az erkélyre, kopogott, hogy
engedjük be. Elrágta a telefonzsinórt is.

Egy reggel fojtott suttozásra ébredtem.

– Ez így nem mehet tovább – mondta anya.

– Nyúl nem való lakásba – még csak nem is
Tapsinak nevezte –, most rágta szét a tele-
fonzsinórt. Gyurikám, tudod, milyen nehe-
zen jutottunk telefonhoz, erre most meg ez is.

– De megragasztottam a telefonzsinórt, és
működik – mondta apa.

– Én ezt nem bírom így tovább, vidd el a
nyulat, bárhova – folytatta anya. – Ott az is-
kolában is a sok munka, a küzdelem a tanács-
csal.

– És Klári? – kérdezte apa. – Neki mit
mondunk?

– Hogy hiányzott a nyúlnak a rét.

Apa gyorsan talált megoldást, mint min-
dig.

– Klárikám – mondta másnap. – Tudod,
van az a kollégám, András bácsi. Nekik ker-
tes házuk van, ott jobb helye lesz Tapsinak.
Biztos hiányzik neki a rét. Nem lakásba való
hosszú távon egy nyúl. Gyere, ültessük be a
kosárba, és vigyük együtt András bácsihoz.
Ő el is fogja mondani neked, hogy jó helye
lesz.

Alig láttam a könnyeimtől, de enged-
meskedtem apának. Apa nem akarhat rossz-
szat. Egész úton Tapsi szimatoló arccsokáját
néztem, hogy jól megjegyezzem.

– Na látod, jó helye lesz itt a nyuszinak –
mondta András bácsi barátságosan. – Itt a
kert, nézd csak, ki is vesszük a kosárból, ked-
vére futkározhat.

Otthon nem beszélünk utána Tapsiról,
hosszú hetek teltek el, de én mindennap
gondoltam rá, ott volt a szívemben. Egy este
apa pityókásan jött haza. Ezt onnan lehetett
tudni, hogy akkor ugyanazokat a története-
ket mesélte el többször. Így volt ez akkor is:

– Klárikám, képzel, meglátogattam
Tapsit. És már ekkora nagy lett, el sem hi-
szed, ilyen nagy. Nézd csak – tárta szét a kar-
ját úgy, mint amikor meg szokott ölelni.

Akkor jöttem rá, hogy apa hazudik. Apa,
aki sosem hazudik, most igen. És ez neki fáj,

Darabok

nagyon, ahogyan nekem is. Tapsi már nem
rohangál semmilyen legelőn. András bácsi
biztos megfőzte. Engem pedig becsaptak. Ak-
kor megfogadtam, ha nekem gyerekem lesz,
sosem hazudok neki, és lesz egy nyulunk is.

– Anya, Tappancs nem mozog. Mi baja le-
het? – kérdezte a fiam másnap, azután, ami-
kor a hosszú szőrű, fehér nyuszija első szüle-
ténapiját ünnepeltük.

– Várj, mindjárt megnézem – mondtam.
– Addig szerintem gyere vissza a szobádba.

A ketrechen Tappancs nézett rám, az örök-
kévalóságba dermedt tekintettel. Nem értet-
tem, mi történhetett, rendszeresen jártunk
vele állatorvoshoz, kapott nyúlvitamint.
Azon töprengtem, hogyan fogjam meg, ilyen
még sosem történt, hogy egy halott állathoz
hozzá kelljen érnem. Megváltásként szólalt
meg a csengő.

– Megjött Nagyi – a fiam már rohant is
ki hozzá.

– Anya, baj van – mondtam én. – Szerintem
Tappancs az örök vadászmezőkre távozott.

– Megoldjuk, Klárikám – mondta anyám.
Fogott egy lapátot és seprűt, és a nyulat zac-
skóba tette. Anyám falun nőtt fel, ez neki nem
okozott gondot.

– Palikám – folytattam én. – Tappancs az
örök vadászmezőkre távozott. A nyúlélet saj-
nos néha ilyen rövid a földön. De gondoljunk
arra, boldogan ugrándozik már Tapsival, az
én gyerekkori nyuszimmal.

Ekkor már sírtunk mindketten.

– Anya, én tudom a megoldást – mondta
hüppögve a fiam. – Szeretnék akkor most egy
kiskutyát.

Anyámra néztem, aki kezében a nyulas
szatyorral csak bólintott.

– Jól van, Palikám, és milyen legyen az a
kiskutya? – mondtam.

– Az a nagy barna fülű, fehér bundájú. És
fiú kutya legyen. Nagyi, ugye, te is fogod sé-
táltatni?

– Persze, Palikám – mondta anyám –, de
tudod, én már idős vagyok, lehet, hogy néha
csak egy kis pisire fogom levinni. Ugye, nem
baj?

– Nem baj – válaszolt a fiam. – És ugye,
nagyi, szeretni fogod nagyon a kiskutyát?

– Persze, az én kis unokám kiskutyáját na-
gyon fogom szeretni – mondta anyám, majd
kilépett a lakásból a nyulas szatyorral. Én
meg kiskutyás oldalakat kezdtem nézegetni
az interneten.

CSEN TITKOS NEVE

Sáfrány Attila

Tavasszal újból a lábára állt Csen. A halál télen egészen közel járt hozzá, a testét már legyűrte, a szellemét végletesen elgyengítette, a szemét szinte teljesen elhagyta a fény, de a lelke hihetetlen erővel állt ellent a távozásra felszólító akarataknak. Ősszel a kormányzó katonái hordágyon vitték magukkal a megkínzott, törött lábú szerencsétlent, most pedig, mielőtt a lábára állt, ő maga akart elmenni.

A hatvan évig tartó zsen-csi időkorszak leghidegebb telén voltak túl. Csen a tavasz első napjaiban távozott a Keselyűhegy kolostorból, vele ment Men-ni, a kolostori szakács, Ten-ni, a legtevékenyebb szerzetes és az újonc Ven-ni. Nyáron négyükkel megalakult a Sárga Folyó kolostor, amit a közelben kanyargó nagy folyamról, a Huanghóról neveztek el. Huan császár uralkodásának tizenharmadik évében, a sárga szín és a fa eleme korszakában, a majom évében történt ez.

„Hogyan menekültél meg a kormányzó haragjától? A bölcsek követ keresve katonáival felkutatta az egész vidéket, még a gonosz taoista varázslók kolostorát, a Fehér Sárkányt is feldúlták, téged, az első számú gyanúsítottat pedig csak úgy elengedtek?” – kérdezte Ten-ni Csontól még azelőtt, mielőtt leszúrták volna a tavaszi esővel megázott földbe a négy kihelyezett bambuszkarót, amelyekkel az építendő kolostor udvarának sarkait jelölték meg. És az ötödik.

„Én eljöttem, de a kezemet örökre otthagytam, amely a bölcsek követ fogta akkor, amikor még okosnak és tudósnak hittem magam. Miért is ne engedett volna el a kormányzó, megkapta tőlem azt, amire a császár annyira vágyott!” – mondta rejtélyesen Csen, fölemelve a jobb karját, a csonkot.

„Egy emberi húscsapatot kapott, amely sohasem foghatta kezében a bölcsek követ, hiszen – miként a mesterünk tanította – a bölcsességet nem lehet belekényszeríteni egy kőbe!”

„Mint mondtam, azt kapta, amire vágyott: akinek a tudás szavak hálója és akinek a bölcsesség anyagba zárt tartalom, az ezt kapja, egy testről levált, cselekvésképtelen kézcsontot, amely rögtön elkezd felbomlani, mert éltető forrása nélkül semmi sem létezhet: még a szó és a gondolat sem. A bölcsesség olyan, mint a sima víztükör, visszatükrözi a belénéző ember képét – válaszolta Csen, és Ten-ni felé nyújtotta a bal kezében tartott bambuszkarót.

„Tiéd az északnyugati sarok, ott, ahol, a bivaly legelészik!”

Ven-ni szólalt meg ekkor. „Áruld el nekünk: mit adtál a szabadságodért? Közismert, hogy a kormányzó megvesztegethető ember.”

„Igazad van, megvesztegettem őt” – válaszolta Csen, és kezébe adta a jelölőkarót.

„Menj délnyugat felé, ahhoz a fához, ahol tegnap felfedeztük a tigriskarom nyomait!”

„Mennyibe került?” – nézett hátra a fa felé igyekvő Ven-ni. Mosoly villant a tekintetében, a belőle kilövellő gúny törzsurásként hatolt be Csen szívébe. Felködlöttek elméjében annak a szörnyű napnak fájdalmas emlékei.

„Sokba, nagyon sokba, életemben még semmiért sem fizettem ennyit” – mondta elcsukló hangon Csen. Lehanyatlott a csonk karja.

„Azt beszélük, Zsen-csao tíz ezüstöt fizetett a szabadulásáért, pedig nem volt nagy a bűne: a róla szóló híresztelés szerint kétszer annyi adót szedett be, mint amennyit Csanganba eljuttatott. Téged viszont a bölcsek köve ellopásával vádoltak meg, mondván, hogy az a császár kirárolagos tulajdona. Lehet bárki is bölcsebb az Ég választottjánál, ki más birtokolhatná hát?”

Csen ismét a gúnyt vélte fölfedezni Ven-niben: nem a hangjából, nem is a tekintetéből olvasta ki, hiszen túl messze állt már tőle, valahogy egész lényé gúnynyá alakult át. Úgy érezte, hogy ott áll valaki a tigriskarmokkal megjelölt fa előtt, csak a teste körvonalait lehet látni, az arca helyén a gúny sötétségforrataga gomolyog, ami leginkább villámokat kilövellő, sötét viharfelhőre emlékeztette. A szíve tájékán már nem is vihart, hanem mindent magába rántó tornádót látott tombolni. Azt is érezte, hogy most nem ő a gúny célpontja, hanem az, akiről a hangjáról ítélve Ven-ni oly nagy tisztelettel beszélt.

„A császárnál valóban nincs bölcsebb ember, hogyan lehetne hát a bölcsek köve a tulajdona, amikor ő maga a bölcseesség! Ha a birtoka lenne, akkor ő és a bölcsesség különválnának, ami képtelenség. Tudd meg, Ven-ni, az uralkodó titkosrendőreinek a legjobbika, a császár a bölcsek követ kerestette önmagát kerestette a Keselyűhegy kolostorban, de a Fehér Sárkány kolostorban is! A kő volt a szó, az erőszak a tett, a szó és a tett pedig a császár esetében mindig elválaszthatatlan egységet alkotnak” – mondta Csen, miközben ismét magasba emelkedett a csonk kéz.

A jellegzetes arc a gondozott körszákkal ismét kirajzolódott a gúny villámcsapásszerű eltűnésével. Ven-ni színt váltott, most egész lényé maga volt az elképedés, láthatóan valami szöveget ütött a fejébe.

„A császár az én hűségemet tette próbára, ezt akarod mondani?”

„Nemcsak a tiédet, hanem mindahányunkét. Te is fizettél az uralkodói bizalom elvesztésével, lehet, az életteddel is fizetni fogsz, mint jól tudod, és én is fizetem a kormányzónak a test fájdalomával – nézett rá levágott kezére Csen. A Keselyűhegy kolostor és a Fehér Sárkány kolostor is fizetett a császárnak tett hűségükkel, így lett az előbbiből Buddha, az utóbbiból pedig Lao-ce tanainak császári főkolostora, amelyek apátjainak alárendelték a környék összes buddhista és taoista kolostorát.

Ven-ni újabb színeváltozása következett, most egész lényé megdöbbenéssé alakult át. Kérdezni akart, de a választ mondta ki a nyelve.

„A bölcsek köve csak kifogás volt! A kormányzó, ő hajtotta végre a feladatot, hát ezért hívatta őt a császár magához Csanganba a lampionok ünnepnapján!”

Csen bólintott. „Akkor veszítettem el a jobb kezem, amikor rámutattam” – mondta alig hallhatóan. „Otthagytak elvérezni, törött lábbal mozdulni sem tudtam.”

„Men-ni mentette meg az életemet. Szamarháton messziről követte a kormányzó csapatát, akik az elhurcolt kolostori kincsekkel felpakolva csak lassan haladhattak. Ő talált meg azon a tisztáson a szellemek erdejében, ahol otthagytak

elpusztulni” – folytatta. Sietve odalépett a mindvégig magányosan álldogáló kolostori szakácshoz, és feléje nyújtotta a harmadik bambuszkarót, de mert kapkodott, vagy mert valamiért zavarodott volt, egészen messze állt meg előtte, teljesen ki kellett nyújtani a jelölőkarót tartó bal kezét, hogy társa elvehesse tőle. Még egyet előre kellett lépnie a jobb lábával, mivel Men-ni keze nem mozdult. A szakács továbbra is veszteg maradt. Ekkor előrehajolt, amennyire tudott, az egyensúlyát épp csak el nem veszítette, és úgy nyújtotta Men-ni felé kérlelő tekintettel a rudat a kihelyezett felé. Aki oldalról nézte a furcsa jelenetet, az úgy láthatta, mintha Csen mélyen meghajolna a kolostori szakács előtt, miközben egy csangnyi hosszúságú bambuszkarót a mellének szegez, vagy úgy, mint egy ügyetlen katonát, aki bambuszlándzsával éppen leszúrni igyekszik az ellenfelét.

„Nem úgy volt, ahogyan Csen mesélte az imént” – szólalt meg ekkor Men-ni. „Én temetésre mentem, mert hívtak az élők. A koporsót is magammal vittem, de kiderült, hogy akinek a halálhírét keltették, még mindig él. Rábukkantam Csenre, és innentől fogva a történet igaz, amit ti is jól ismertek, elszorítva a karját, koporsóban vittem vissza a Keselyűhegy kolostorba, ahol Jang-jinnek, az orvosnak sikerült meggyógyítania őt.”

„Túl korán érkeztem – fűzte hozzá a szakács –, még nem ment végbe min-

den, aminek végbe kellett volna mennie. Csaknem meghaltál, de nem haltál meg teljesen: a világ is él még benned, nem csak te a világban” – nézett rá szúrós tekintettel Csenre, aki lesütötte a szemét.

A szakács elindult a délkeleti sarok felé, egy sólyom a magasban éppen akkor suhant el fölötte, amikor lassú léptekkel odaért. Valaki a közelben vadászott a madarával.

Csen a kezébe vette a negyedik bambuszkarót, és az északkeleti sarok felé vette az útját.

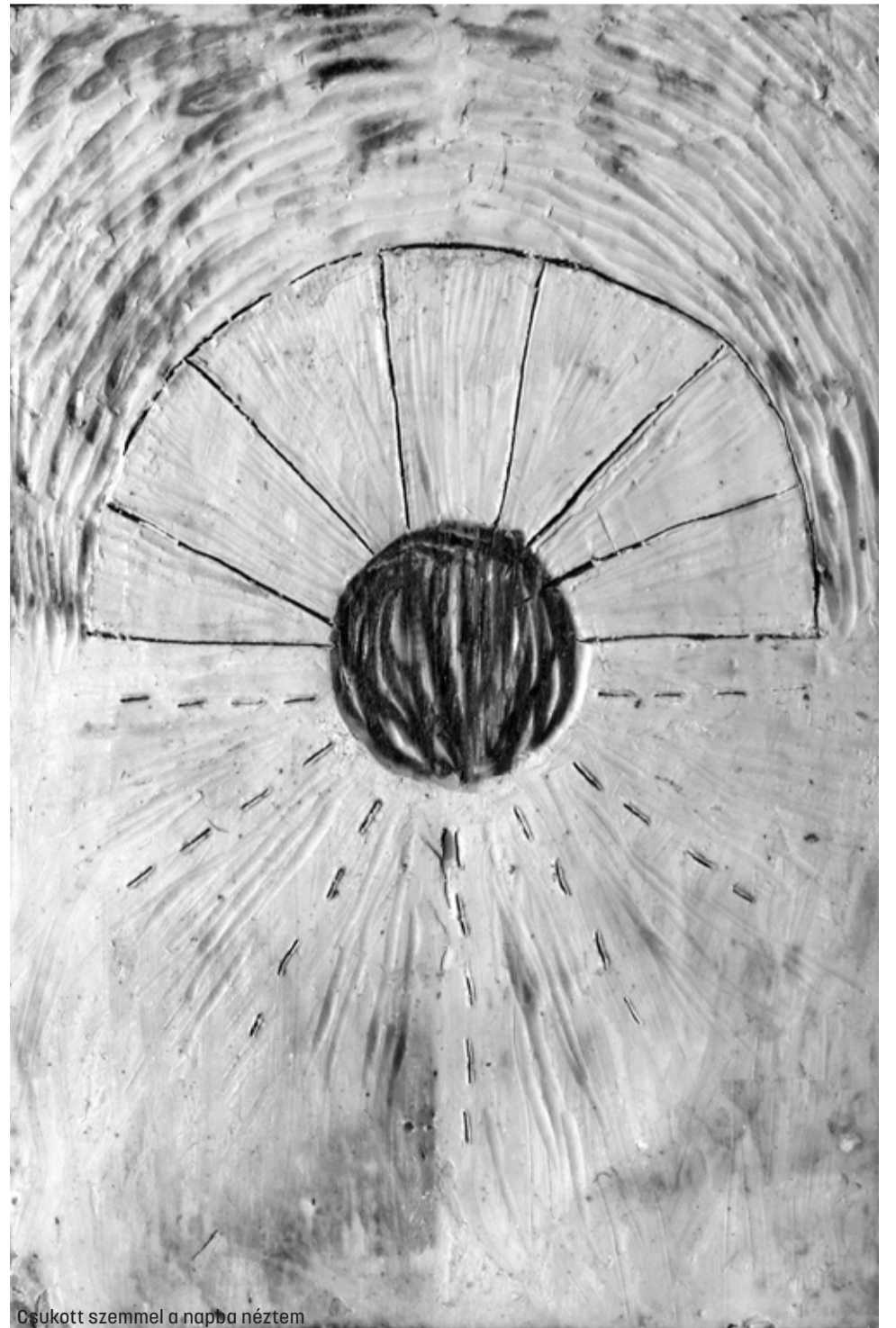
„Ez az én sarkom” – mondta kiérezhető bizonytalansággal a hangjában, amikor megállt a megfelelő helyen.

„Igen, az a te sarkad” – mondta erre Men-ni, látszólag megerősítve Csen kijelentését, de az ezt követő mozdulata már cáfolatként hatott, mintha épp az ellenkezőjét gondolná. A bambuszrúdra támaszkodva fél lábra állt, és a jobb kezével a jobb sarkára mutatott.

Csen megpróbálta utánozni őt, de ez csak felemásan sikerülhetett, a csonk kezével nem tudott rámutatni a jobb sarkára, és a rudat sem tudta megfogni, hogy bal kezével a bal sarkára mutathasson.

„No de ki szúrja le a középső jelölőkarót, ahol majd a kolostori szentélyt építjük meg, és ahol majd a könyörületes buddha, Amitufo szobra áll?” – kérdezte ekkor Ten-ni.

„Az, aki fél lábbal áll a maga helyén!” – kiáltotta el magát Men-ni, és menten

Csukott szemmel a napba néztem

leeresztette a magáét. Mindenki a még mindig fölemelt lábbal álló, meghökken Csenre nézett.

„Igen, csakis te lehetsz a vezetőnk. Te hoztál el minket erre a helyre!” – szólt lelkesen Ten-ni.

„Igen, te vagy közöttünk a legokosabb és a legbölcsebb!” – helyeselt Ven-ni.

Men-ni, aki újból a tőle megszokott hallgatásba burkolódzott, csak mosolygott.

A titkolt vágya szerinti szavak hangzottak el, de alázata még tiltakozott. A szíve mélyén tudta, hogy méltatlan a kolostorvezetői küldetésre. És mégis, talán, a többiek is ezt akarják... Ten-ni és Ven-ni folyamatos gyözködése végül legyűrte minden ellenállását.

„Na de kié lesz akkor az északnyugati sarok, nem lehetek az egyik lábammal itt, a másikkal pedig középen” – tiltakozott még mindig, de már csak az illem kedvéért.

Ekkor valami teljesen váratlan történt. Az erdőből kilépett egy ember, a sólyommal vadászó lehetett. Széles karimájú szalmakalapot viselt, végig a földet nézte, így az arcát nem lehetett fölismerni, Csent mégis önmagára emlékezett. A járása teljesen olyan volt, mint az övé. Az ember odalépett, és szótlánul átvette tőle az északkeleti sarok jelölőkaróját.

Tavasza volt ekkor, Huan császár uralkodásának tizenharmadik éve, a sárga szín és a fa elemének korszaka, a majom évkorszaka.

„Ez az Ég akarata” – sóhajtott Csen, és elindult középre. A szíve olyan hevesen dobogott örömeiben, hogy a léptei is összezavarodtak. Szétnézett maga körül, amikor kezébe vette az ötödik bambuszkarót, a leghosszabbat. „Balról Ven-ni és Ten-ni. Jobbról Men-ni és... Téged, sólyomvadász, hogy hívnak?”

„Wo” – hangzott a kurta válasz.

A furcsa névre, ami talán nem is az, Men-ni kivételével mindhárman felkapták a fejüket. A fővárosiak nyelvén, amelyet mint közvetítőnyelvet valamilyen szinten a birodalom minden lakója ismert, ez a szó azt jelentette, hogy én. Ki nevezné magát egy személyes névmásról? Márpedig ez az ember – gondolták Csen és Ten-ni – nem közülük való, szinte bizonyos, hogy egy han kínai. A ruházata és a kiejtése alapján Ven-ni is erre a következtetésre jutott. Az ő hanoktól elkülönülő nyelvükön, amit itt a Huangho középső folyásánál beszéltek, a wo szó nem jelentett semmit.

„Különös, nagyon különös – törte meg a csendet Csen –, téged az északkeleti saroknál, aki minden bizonnyal ideiglenesen átvette a helyemet, Wónak hívnak, ami birodalmi nyelven azt jelenti, hogy én, a másik háromnak, akik a sarkoknál állnak, mindegyiknek ni a nevének második tagja, ami a Csanganban beszélt nyelven azt jelenti, hogy te. Engemet tehát, aki te vagyok, mert a helyeden kellene állnom, hogy is hívnak valójában: Csennek vagy Wónak?”

Egy ideig tűnődni látszott, pedig már az ötletes rejtély kifejtése előtt tudta a választ. Sebes és intuitív volt az észjárása, legtöbbször előbb villantak be elméjébe a feleletek, mint a kérdések, így a válaszközvetítő utat a szavak és a mondatok hálójának megszövéseivel általában volt ideje kigondolni, rossz alvóként néha éjszakákat töltött el ezzel, ha pedig erre nem volt lehetőség, mint most sem, akkor az ösztönére kellett bízni magát. Legtöbbször ekkor is jól kanyarította a

mondatokat, de a tizből egy esetben megtevédt, mindig olyankor, amikor az ösztöntől kezdte visszavenni benne a vezetőst az ész. Ebben az átmeneti elmetartományban hagyták el a száját azok az ostobaságok, amiért Men-ni szúrós tekintetét kellett elszenvednie. Lándzsaként döfte át szárnyalni kezdő lényé törékeny büszkeségét ez a lelkebe hatoló nézés. Néha megesegett, hogy a szakács a fejére is koppintott a keverőkanállal.

„Legyen hát ezentúl a titkos apáti nevem Csen-wo, amit rajtam kívül csak ti hárman ismerhettek, és a sólyomvadász!” – válaszolt a saját kérdésére Csen.

Rögtön folytatta. „A ti titkos neveket pedig legyen Ten-te, Ven-te és Men-te, amit rajtatok kívül csak én ismerhetek, és a sólyomvadász! Kérdezzék tőlem, hogy mire való a titkos név?” – nézett körül hallgatóságán, akik ekkor már csak hárman voltak, a sólyomvadász ugyanolyan váratlansággal távozott, ahogyan érkezett.

Azok csak elképedve néztek, eszükbe sem jutott kérdezni.

A hatásszünet után fölemelte a csonk kezét, és így szólt: „Arra való, hogy összekössön bennünket. A titkos tanítás szerint – amit Ven-ni, az újonc kivételével mesterünkől mindhárman megkaptunk a második beavatásunkkor – látszólagos a különbség köztünk és mások között, az én és a te között. Én te vagyok, te pedig én – súgta mindhármunk fülébe Hej-jej mester a második iniciáció alkalmával. Amikor tehát majd a titkos neveteket föl idézitek magatokban, akkor jusson eszetekbe ez az üdvhozó tanítás arról, hogy egyek vagyunk mindnyájan, miképpen ti is apátok vagyok énbennem, ahogyan én is szerzetes vagyok tibennetek. Az is jusson majd eszetekbe, hogy az apátotok, Csen-wo, semmivel sem különb nálatok, a másik három kolostoralapítónál, egy volt közületek azon a nevezetes napon az északkeleti saroknál állva a bambuszrúddal a kezében, és csak azért került középre, a négy sarok találkozáspontjára, mert ti így akartátok!”

A pátossal teli szavakat hallva Men-ni szeme lángolni kezdett, elüvöltötte magát, mint egy oroszlan. „Nem Csen-wo a te titkos neved, hanem Csen-ni! Először elloptad a bölcsek kövét, hogy okos lehessél mások szemében, majd bölcsnek látszó szép szavakkal elloptad a mestertől a Keselyűhegy kolostor két szerzetesét, Ten-nit és Ven-nit tanítványodnak, most pedig előre elloptad a Sárga Folyó kolostor apátsüvegét is, amely még el sem készült, de nehogy azt hidd, hogy tőlem, nem, saját magadtól loptad el, amikor a titkos beavatásról kezdted el ostobaságokat fecsegni!”

Ezután valami hihetetlen látványban volt része Ten-ninek és Ven-ninek. A mindig öregesen, lassú léptekkel járó Men-ni egyetlen ugrással Csen előtt termett – legalábbis ők így észlelték, mert a szem nem követhette a szakács lépteinek gyorsaságát –, és a kezében tartott bambuszrúddal úgy fejbe vágta a fennkölt szónoklatát ijedtében hirtelen abba hagyó szerzetest, hogy a kemény, mégis rugalmas anyag kettétört. Csen eszméletlenül terült el a földön.

Így avatta apáttá Csent, a félkezűt, a kolostori szakács. Huan császár uralodásának tizenharmadik évében, a sárga szín és a fa eleme korszakában, a majom évében történt ez.

* *A Sárga Folyó kolostor története című novellaciklusból.*

A KOLDUS BUKSZÁJA

Bátyi Zoltán

Nem hinnéd? Pedig megtörtént. Azt mondják...

Na, tata, ez a műszer kihúzza még tíz évig. Kár, hogy maga csak nemrég ülhett az új kocsi, és soha nem tudja meg, igazat mondtam-e... – jópofáskodott Lajoska. Az öreg bölintott, még kétszer-háromszor kipróbálta az új önindítót, majd szép lassan, harmincöt év, több mint egymillió, balesetmentesen levezetett kilométer nyugalomával kitolatott a műhelyből.

– De tudja, mit mondanak a mozdonyvezetők? Az utolsó út a legveszélyesebb. Vigyázzon hát, tata, nagyon! Mert magának miniszteriális elvtárs jutott búcsúzól – hajolt be az ablakon Lajoska, már az udvaron. Az öreg nem válaszolt. Utálta a nyálás képű, bizalmaskodó, az igazgatói titkárságon dolgozó Lajoskát, és tudta magától is, hogy Pestről jött nagyfőnököt szolgál a haláláig szóló szabadság előtt. Hirtelen rázuhant a három és fél évtized teljes súlya, az első, volánt forgató útja még a katonaságnál, az alezredes elvtárs dzsipje, a prűszkölő, olajat zabáló Csepelje, a ki tudja, melyik roncstelepről mentett Pobjeda, a Warsawák és az első Zsiguli, amit titokban megcsókolt. És akkor most ez a legújabb, amit, ki tudja, miért, de Gorbacsov Mercédésznek csúfoltak a szerelők.

– Torinói motor ez, Kovács elvtárs. Ezzel aztán hajthat kedvére... – mutatták be a fehér csodát (igen, neki, akkor, ott, azok után csoda volt!), de nem válaszolt. Mert tudta, nem jókedvére hajt ő, hanem parancsra, az igazgató elvtárs parancsára. Ha kell, Pestre, a minisztériumba, ha meg úgy hozza a sors, a boltba vagy a gyerekért az óvodába, hiszen az igazgató elvtársné olyan elfoglalt, meg aztán csak nem szakíthatja félbe a Virág cukrászdás beszélgetését egy hétfégi bevásárlás miatt.

Harmincöt év. A háta mögött ülve szidtak már mindenkit meg azok haragosát is. Tehették, mert a tata (te jó ég, már negyvenévesen is így köszöntgették...), szóval, a tata fejében mély volt a felejtés kútja, mély, mint a sír, elnyelt minden titkot. De nem csak ezért szerették. Az igazgató elvtárs leginkább azért kedvelte, mert olyan nagy tapintattal intézte a vendéglátást, az ajándékok gyűjtését, hogy abban hibát senki fel nem lelhetett.

– Jani bátyám, akkor tudja, mi a dolga. Nagy elvtárral délig tárgyal a gyárvezetés, aztán ebéd lesz a vendégházban. Oda hozza a cuccokat. Mondjam, mi is kellene? Ja, és most nem az új Ladával megy. Vigye Nagy elvtárs Volgáját, hogy ne kelljen vesződni az átpakolással – mutatott Lajoska egy feketén fénylő csodára.

Legyintés: ugyan már, tudok én mindent. Bölintás: nem fog bennem csalódní az igazgató elvtárs, és már fordult a slusszkulcs, dorombolt a motor, a rádióból büszkén harsogtak a hangok: a hatodik öt éves terv célkitűzései hamarosan teljesülni fognak, és 1985-re újabb száz ezer lakással gyarapodik a szocializmus építő Magyarországa, szegedi diákokat várnak idén is a palicsi Ivo Lola Ribar építőtáborba, a hét végére esős idő érkezik a hidegfronttal az ország déli megyéibe.

Szaladt az autó, meg sem állt a konzervgyárig, a legjobb termékekből összeállított ajándék, ügyesen becsúztatva, pontosan illeszkedett a hatalmas csomagtartó hátsó falához. A városzé-

li téveszből a paprika, a paradicsom, az uborka, majd a szőrmeipari kátéeszből gondosan becsomagolt szuvenír tette gazdagabbá a Volgát. Aligha bunda, ahhoz túl kicsi, lökte a többi közé az öreg, és még idejében emelte ki fejét a kocsi gyomrából, hogy lássa, milyen hegyes köpéssel köszönnek el tőle az udvaron cigarettázó asszonyok.

Fél órát szentelt egy-egy állomásnak. Elfogadta a kávé, ha kínálták, nem hiányolta a szót, ha még köszönésre sem méltatták, együtt vigyorgott a portással, amikor figyelmeztette: a szalámigyárban el ne fogadd, öreg, a fél díznot, mert az véres levet ereszt, mire Pestre ér a vashintó, így az ebéd utáni koccintáskor pontosan landolt a vendégház parkolójában. Már várták. Lajoska fél perc alatt végzett a leltárral, majd arcán minden izom görcsbe rándult, véres tekintettel mérte föl a hiányt.

– Bort nem hozott? Bort, Janikám! – rebtent előbb riadt szó Lajoskából, majd düh fröccsentett nyálat az öreg arcába:

– Hát az a legfontosabb! Ennyi esze sincs? Vén hülye...

Harmincöt év, több mint egymillió kilométer balesetmentesen, négy Kiváló Dolgozó cím, egyszer majdnem kormánykitüntetés. És huszonnégy óra múlva nyugdíj.

„Vén hülye!”

Úgy marta sebesre a fülét a két szót, hogy fel sem tűnt, már a pincefőnök kezét szorítja.

– Na, mi van, Janikám? Már Volgát löktek a feneké alá? Tán újabb vendég jött a céghez, oszt kéne egy kis bor, repinek?

„Vén hülye!”

Még a katonaságnál sem csaptak így az arcába, pedig kifogta a világ legmocskosabb tizedesét.

– Vendég az van, de most másképp fest az ügy. Szóljál csak az embereidnek! De gyorsan ám, mert mennem kell – csillant fény az öreg szemében. És mire összevevődtek a nyüzött arcú melósok, kinyitotta a Volga csomagtartóját, kevélyen könyökölt a csillogó kocsin, és csak annyit lökött a szájtáti nép felé:

– No, emberek, csodás nap ez a mai! Nagy elvtárs érkezett Budapestről, és mivel hírt vette, milyen szorgos fiúk dolgoznak mifelénk, ezt a sok ajándékot küldte – mutatott a csomagtartó felé.

Senki nem mozdult.

– No, mi a fenére várnak? Nekem már indulni kéne. Szedjék csak nyugodtan...

Az első celofánba csomagolt dobozt még szemérmes ujjak markolták. A másodiknál már többen tolongtak. A harmadikért négyen kaptak, s fél perc múlva olyan üres volt a csomagtartó, mint a koldus bukszája.

Ezt a hasonlatot az öreg ötlötte ki, amikor visszaadta a Volgát. Bölintással nyugtázta Lajoska hálás pillantásait, és bölintott, amikor vállon veregette:

– És még egyszer mindent köszönök, a jövő héten ünnepélyesen fogunk elköszönni magától. Talán még egy kis jutalomra is futja... – vigyorgott Lajoska, és kézfejjével törölte ki az izzadságot zsirosan fénylő tokája alól.

– Harmincöt év, több mint egymillió kilométer... – motyogta az öreg este a kocsmában, úgy a negyedik kisfröccs után. Az üres pohár alján pedig azt látta: döbrent, buta szemek kerekednek valahol a híres, nagy Budapesten egy feketén csillogó Volga üres csomagtartója fölött.

vers

Pejin Lea

Őszinte testek
univerzuma

azt nem mondom neki,
 hogy minden második nővel elképzelem
 magam, aki szépen néz.
 hadd higgye, hogy különleges.
 annyiban az is, hogy létezik.
 hoz nekem egy második sört,
 kicsit unom már a bulizást,
 vallom be neki,
 kételkedik, nevet, kortyol,
 összeszorítja ajkát,
 síri csöndben ülünk egy darabig.

mondom:
 nem bírom már az alkoholt sem,
 valahol itt kell, hogy véget érjen a
 kamaszkor, kezdek monológba.
 valahol itt kell, hogy ráébredjen az
 ember, hogy már az sem tölti el örömmel,
 hogy körülötte tizenévesek szaladgálnak a
 romkocsmában,
 csicseregnek, ugrálnak,
 sörtálcákról csipegetnek
 ott hagyott felesekkel,
 cápáznak, ugyebár.

nem hiányzik a hányás, a rosszullet,
 csak az izgalmas félórák az estékből,
 amikor valaki,
 valaki csak elhiszi,
 hogy lehet valami.

zavarodottan néz rám,
 iszogatja a málnás kacsát,
 vodka-szörp-citromlé,
 kamaszital.

azt mondom,
 csak egy volt,
 nevezzük tizenháromnak,
 igen, mint a doktorháuszban,
 azóta meg csak a
 félórák,
 az izgalmas félórák
 a hétvégi bulikban,
 azok maradtak...

Szánalmasnak nevez,
 meg öregnek,
 a sokadik feles után
 megy is tovább
 valami partira,
 egyetemi helyre.
 még várok harminc percet
 itt egyedül, mondom...
 harminc percet,
 de csak annyit,
 ígérem.
 fél órát csak,
 hogy hátha
 valami...

Csorba Béla

Acélcápa

(kölyökvers)

Szemmértéke pontos,
 éles, mint a nikkell,
 ne várd, célba vegyen,
 mert azonnal elnyel.

Ne tekeregj, trükközz,
 orra kanyarfúró,
 úgyis megtalál majd,
 gyors, mint egy torpedó.

Fogsorápolója
 márkás reszelőzsír,
 engem még marcingol,
 de már utánad sír.

Menedék

Hiányzó elemek

Végtelenségig húzható

Juhász Zsuzsanna

Epicentrum

Követésmítosz. Meleg térdvágó:
 meg kell nevezni az urat,
 az elhozhatatlan visszaesőket
 majdani múzeumunk csendjétől.

Gén

Félreismert pengék hajtú-génjeink –
 az ékírások mögött légalapács.
 A dialektika visszasiért játék.
 A hajam befejezetlen simogatás.

Hipnózis

Talán a tej, nyakszagú sálak,
 macskaszőr vámpír-számolgotása.
 Gyepetglákon hajnali fejtető,
 hasizmok hipnózisban.

Krétarajz

Mint csuklóajtó karmestermozdulatra.
 Mint a kölyökállatok,
 a bárkakiáltó-szeműek.
 Mint csontjaik közt hagyott őseim:
 esővert krétarajz a madarak hátán.

Magán

Hajamba hátráló esők.
 Vértánc a homlokon.
 Háremhölgy türelme a
 rajtavesztett mindenségnek.

Csík Mónika

Szívdezzert helyett

Ez egy anyák napi vers,
nincs benne rosszkedv, se fájás,
nincs hétfői korán kelés se,
nincs benne gyűlés, munka,
értekezletig kitolt határidő,
nincs benne zűr, hideg kávé,
törött cipősarok, se rúzs, se pénz,
nincs benne zaj, bolti cetli,
se tolongás, se sorfalak,
nincs akció, pletykaparti,
harisnya, mi felszaladt,
nincs benne cidri, talpbetét,
se kajtatás, se piszmozgás,
durmolás sincs, pedig kéne,
(de mégiscsak jobb, ha mégse)
ja és nincs benne e-mail,
nincs levélszemét se,
nincs benne füst, szürkeség,
színtelen égbolt, se pára,
„majdnem vett virágcsokor”,
sem falafel vacsorára,
nincs benne „nincs” és „kevés” se,
nincsenek régi lábnyomok,
és sirály se rugaszkodik
(pedig szállna ájulásig).
Itt nincsenek számok, érvek,
kilincs se, ameddig
épphogy felérek,
nincs hősínű álom
és ébredés miéértje,
nincsenek „honnan”-ok,
nincs szeretés mikéértje,
hiba sincs, se vétek,
elvétezt mondatok,
túlretusált képek,
koholt öröm, tettetés,
elhamarkodott tettek
és megbánt „talán”-ok,
nincsenek pergő percek,
és persegő szű se rágja
az idő odvas oszlopát.
E tágasságban, látod,
nincsenek határok,
pontnyi bár a tér –
tér feszül a pontban,
ami innen óriási,
csöppnek tűnik onnan,
szavaim elvesznek benne,
bölcsebb, ha inkább hallgatom,
ez egy anyák napi vers –
ebben csak te meg én vagyok.

Össze kell illeszteni az elemeket

ÖRÖKLÖTT ÁLLÁSPONT

Figyelni kell, mindig és szakadatlanul figyelni, és akkor egyszer majd észreveszel valamit, ami fontos lesz. Mert tényleg nagyon fontos, hogy állandóan jelen legyél. Még Marci is mondta, hogy így derülnek ki a nagy ronda igazságok, márpedig neki van tapasztalata az ilyesmiben.

Meg is említettem a napokban Leventének, hogy mi legyen Marcival, mert ez nem állapot, valahogy muszáj segítenünk. Aztán kérdezett valamit, ami nem is oda tartozott. Hogy miből írunk holnap, vagy valami ilyet, hogy majdnem berántottam neki. Mert hogy hagyhat valakit ennyire hidegen a barátja?

Az elején még nem így állt hozzá, csak mostanra belefáradt. Marcival az utóbbi időben sokat kellett foglalkozni, mert minden percben közölni akart valamit, igényelte, hogy valakivel beszélhessen. Pedig eleinte ez nem így volt. Amikor meghalt a rokona, sokáig nem beszélt róla. Hallgatag lett, de ha Levente és én is elhallgattunk, idegesítette a csönd, és kérdezett valamit. Hogy mi van most azzal a lánnyal, akivel Levente olyan nagyon sokszor találkozott? És ez jó kérdés volt, mert Levente órákig tudott volna szövegelni róla. És örült is, hogy könnyebb téma jön, nem kell Marci búbánatával foglalkoznia, de hiába, mert akkor is rajtunk volt a súlya, éreztük, mint a nehéz, párás levegőt, nyomta a tüdönket, mint a sár.

És Marci nyakig ült ebben a sűrű sárban, amely minden gondolatát lekötötte.

Hetek múlva sem tudott kiszabadulni. Levente ráunt, türelmetlenül mondta nekem, hogy nem akar már Marcival meg a hülyeségével foglalkozni. Meg hogy kije halt meg tulajdonképpen, merthogy sosem mondta. Valaki, akiről soha nem is hallott, akit soha nem is látott? Mert akkor szétkapja Marcit, szét bizony, mert ilyenekkel nem játszunk, nem hitetjük el az emberekkel, hogy gyászolunk, amikor nem is igaz, amikor nem is ismerjük azt, aki meghalt, és valójában semmi közünk hozzá.

És egy hétvégén, amikor Marci magába roskadva szorongatta a poharát, szelíd részegséggel, amivel nem csap zajt, csak belül, a fejében hangoskodik – Levente megrángatta a vállát, és idegesen rászólt, hogy most már elég lesz a színjátásból.

– Kicsoda halt meg? Kérdezem. Kicsoda?

Marci megdöbbsent, riadtan nézte Leventét, szinte ki sem nyitotta a száját, úgy mondta, hogy a rokona. Leventének betelt a pohár, muszáj volt, hogy a végére járjon. Melyik rokon? Közeli? Bátran kérdezte, mert biztos volt a válaszbán. Hogy Marci azt mondja majd, hogy távoli. És amikor Marci felszegte az állát, hogy dacosan Levente szemébe nézzen, én is biztos voltam benne, hogy távoli lesz majd.

– Közeli.

Levente elhült, mintha arcul öntöttek volna egy pohár vízzel, csöndesen mondta a buta szavakat, hogy „azt hittem, távoli”. Még én is elszégyelltem magam, pedig én meg sem szólaltam. Mert miért hagytam ezt megtörténni? De Marci végre nem bánta, hogy

beszélni kell erről. Nem is kérdeztük, csak mondta magától, hogy nem ismerte azt, aki meghalt. Levente megint ingerkedett, hogy akkor meg mi a búbánat baja van? Beadta az öreg a kulcsot, nahát. Nem lehet mindenben így megrendülni, hogy hetekig maga alatt legyen az ember. És abból, ahogy Marci mély levegőt vett, és az asztalra könyökölt, éreztem, hogy most el fog nekünk mindent mondani.

– Emlékeztek Eszterre? – kérdezte. Hogyne emlékeztünk volna. Rövid volt, de annál dúsabb, nem is láttuk Marcit egy hónapig. Marci nagyon barna volt azon a nyáron, mert Eszterrel biciklin járták be a környéken a legszegényebb falukat, emlékszem, Levente forgatta is rájuk a szemét eleget, hogy de különleges emberekkel van dolga. És egy ilyen poros-biciklis kora délutánon találkozott az öreggel, meglátta, és akárha megigézte volna, nézte szakadatlanul, mintha fejből megakarna tanulni az egész embert. Nem bírta levenni róla a szemét, a barátnője szólt, hogy mit bámul olyan nagyon, és csak később jött rá Marci, hogy csakugyan mit is nézett annyira. Hogy azt az ő régi rokonát bámulta, akit soha addig az életben nem is látott.

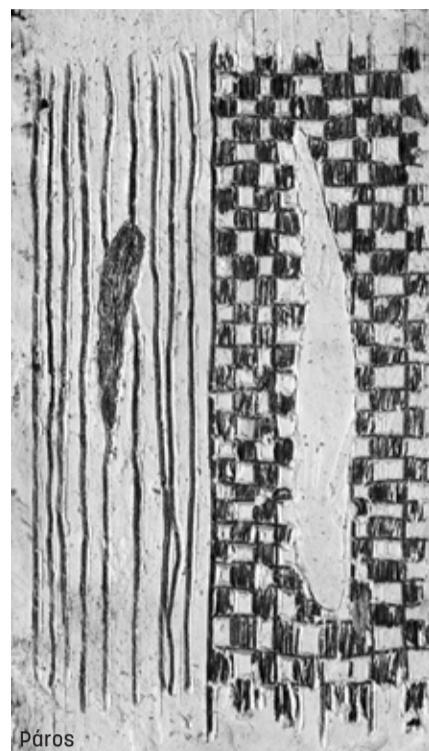
Levente közbeszólt, hogy honnan tudja akkor, hogy ő volt az. Csak azt ne mondja Marci, hogy megérezésből, mert akkor rögtön itt hagy minket.

És Marci elmesélte, hogy egy furcsa hangulatú napon előkerült a régi bádogdoboz a rengeteg fekete-fehér családi fényképpel, amiket először nézett át nagy odafigyeléssel, mert fiatalabb korában hiába mutogatták neki, annyira unta, hogy hármát sem bírt megnézni egymás után. Sok képen megjelent egy idegen arcú fiú, Marci megkérdezte, ki az. „Alig akarták elárulni”, mondta váratlan felindultsággal. Hogy milyen nehéz is ez, az öregektől megtudni valamit, mert magukba vannak zárkozva, mint a befőttesüveg, nem lehet lecsavarni a lelkükről a tetejét. A mi generációnk már máshogy gondolkodik, nekünk már kinyílt a szemünk, túllátunk a magasra nőtt kuzorikatáblákon. Érezzük, hogy lesz még más is, olyan, ami túlnő minden sérelmen, ami belül esik ezen a fülledt lelkületű faluvilágon, és ettől valahogy minden bántódás veszít a fontosságából. Amikor mégis elárulták Marcinak, hogy az a fiú a tatája testvére, nem akarta elhinni, hogy sosem beszéltek neki róla. Hogy azt az embert már tizenöt éve nem látták. És ami a legjobban bántotta Marcit, az az ok: hogy valami régi családi viszály miatt, amiben nem az ő oldalukon állt.

Ennél többet nem kötöttek az orrára, de ez csak olaj volt a tűzre, Marci állandóan a fényképeket nézegette azután. Próbálta kiszűrni a nagy vita előzményeit, észrevenni valamit, amit neki nem mondtak el, de a képeken talán már rajta lehetett a nyoma.

Levente hülyén nézett rá. Mit érdekelte ez Marcit olyan nagyon? Már akkor el kellett volna engednie az ügyet. És Marci erre nem mondott semmit, de éreztem, hogy nagy bunkóságnak tartja, hogy Levente ezt mondta neki. Mert hát tudjuk, hogy Marci máshogy van ezzel. Neki van valami különös kapcsolata az öregekkel, mert ő már

Szemerédi Fanny

Páros

érti, amit mi még annyira nem, hogy nagyon sok mindent meg lehetne tudni tőlük, ha engednék.

Marci ivott, kinézett a lebuja ablakán, azt hittem, nem is fog már semmit sem mondani. És talán meg is fordult a fejében, de végül mégis folytatta. Hogy meglátta azt az embert egy lepusztult környékbéli faluban, ahova véletlenül jutott el. És érezte, hogy az öregbe zsigerig bele van ivódva a falu, és hogy a faluba is visszafordíthatatlanul beleivódott az öreg. Rögtön meglátta az emberen a vidék bölcs törődöttségét, a nehéz munka büszkén felvállalt nyomait, és ezen nem is volt miért gondolkodnia, mert egyszerűen tudta. Meglátta, megérezte, tudta. És hiába röhög rajta Levente, hogy micsoda egy ösztönlény lett, nincs igaza. Mert ha látta volna az öreget, ahogy a tűző napon egy vasvillával igazgatja a szénaboglyát, egy olyan faluban, ahol minden ház és minden ember össze akar roskadni, most nem nevetne. De mindez valahogy nagyon abszurdnak hangzott, és Levente mégis elröhögte magát. Marci már nem figyelt rá. Az volt az érzésem, ha most egyáltalán nem figyelne rá senki, ő akkor is elmesélné mindent. Saját magának, hogy jobban megértse, hogy kitapogassa, pontosan hol szakad meg az egyik vonal, és hol kezdődik a másik, és lássa, mi hiányzik középen.

– Látjátok, mekkora hiba ez – mondta. Hogy olyan családi viták miatt kell távolságot tartanunk, amikhez nekünk semmi közünk, amiket nem is magyaráztak el nekünk sohasem, és amikért mi különben sem haragudnánk egyáltalán. – És emiatt – hajolt közelebb az asztal fölé –, e miatt a butaság miatt, amiről semmit sem tudok, és ami miatt nekem mégis ennyire haragudnom kell, elzártam magam egy embertől, akinek lehet, hogy nagyon fáj, hogy az egész családja hátat fordít neki, és akinek lehet, hogy nem volt már senkije a világon.

Ebben Levente is megérezhette Marci elszenvetett igazságát, mert elkomolyodva forgatott valamit az ujjai között. Én sem néztem fel, nehéz ilyenkor. Szerencsére Marci nem akart hallgatni. Még mindig volt benne valami, ami kikíváncsított, amivel könnyíteni akart magán.

A MÉHVIASZ MÓDOSULÁSAI

SZALMA ZSÓKA METAMORFÓZIS CÍMŰ SOROZATÁNAK ART BRUT VONATKOZÁSAI

Úri Szűcs Luca

Szalma Zsóka képzőművészeti tevékenységét kísérletezés jellemzi, úgy médiumokkal, mint témákkal. Ezzel nincs egyedül, hiszen a legtöbb alkotónak a saját maga által ismert világból ki kell lépnie ahhoz, hogy új utakat járva fedezhesen fel valami egyedit, valami eredendőt. Zsóka foglalkozott már absztrakcióval, keresve a kéz által megrajzolt geometria határait, installációval és szobrászattal is. 2020-ban azonban diplomamunkaként megszületett egy kivételes képsorozat, amely fára festett viaszképekből áll. A sorozat gondolati háttérét több – személyes és kutatási – kapcsolódási ponton ihlette az *art brut*. Emellett a témája megvalósítási technikájának kiválasztása is lényeges: az enkauszтика egy ősi festési eljárás, amely önmagában is jelentéstartalmat hordoz. Hogyan fér össze az antik méhviasz és a „kivülállók” művészeti hagyatéka egy akadémikus diplomamunkában?

Az *enkauszis* görög szó, amelynek jelentése „melegíteni” vagy „égetni”, ebből ered az enkauszтика művészeti technikája. Az alkotási folyamat során a hőnek kulcsszerepe van: a méhviasz és a stabilizáló anyag (lakk, faenyv stb.) felolvasztása közben kerülhet pigment a keverékbe, majd a hordozóra való felvitelnél újabb hőhatás olvasztja össze az alsó rétegekkel az új rétegeket. A felület ezt követően kaparhatóvá válik, így lehetőséget ad az alsó rétegek felfedezésére. Az elkészült mű tüzes, égetett színhatása és kiváló időállósága miatt is közkedvelt volt, az ókor óta a színei nem fakultak, és a víz sem ártott neki. A legnagyobb számban ránk maradt, ilyen technikával készült leletek a Fajjúm-múmiaportrék (Fayum), amelyek az i. sz. 1–3. század között készültek.

Az enkauszтика kortárs használata több irányzatban is megjelenik, de főként a szabad alakítás, a gesztusok megragadásának médiuma. A 20. században az enkauszतिकát leggyakrabban Jasper Johns munkásságával hozták összefüggésbe, aki zászlós festményein használta, amelyek közül az elsőt 1955-ben állították ki. Sokoldalúsága miatt más művészek is folytatták a 20. század folyamán és napjainkban az enkauszतिकával való munkát.

Ez a médium teret kínál arra, hogy az alkotás mint folyamat maradjon a középpontban, ugyanakkor megköveteli a tervezést és a következő lépések átgondolását is. Habár a Zsóka *Metamorfózis* című sorozatában megjelenő munkák hirtelenséggel megalkotott

Metamorfózis

expresszív alkotásoknak hatnak, az enkauszтика technikája rituálészerű figyelmet igényel: a méhviasz felmelegítésétől kezdve a pigmentek keverésén át az óvatos, de annál gyorsabb anyagfelvitelig a hordozóra. A létrejött munka sok esetben nem a „fröcskölős” expresszionista és a gesztusfestészet mintapéldája lesz, inkább folyamatos, mintsem pillanatnyi lelkiállapot leképezése. Zsóka sorozata példája lehet annak, hogyan lehet egy választott médiumot intuitív módon használni a műalkotás mint pszichológiai állapotokat és egyetemes témákat tükröző élő organizmus létrehozására.

A diplomamunkája kis méretű enkauszतिकus művek válogatása, melyek kiállítva, kompozícióként alkotnak egészet. A kompozíció három egységből áll: a középső vízszintes tengelyen tájképek helyezkednek el, az alsó sorokban a tárgyi világot leképező ábrázolások láthatóak, a horizont feletti egység pedig az érzelmi, lelki, gondolati világ síkját tárja fel. A kis méretű képek akár egy napló lapjai is lehetnének. A látott és érzett tapasztalatok lenyomatai.

Elmondása szerint sok vázlatot készít, mindig hord magánál naplót, ha valami eszébe jut, vagy meg akar ragadni egy

pillanatot, hogy az ne illanjon el. A *Metamorfózis* darabjai nem véletlen, spontán munkák összessége, bár első ránézésre kusza gondolatok aránytalan méretű szerzeményeinek tűnhetnek. Megfigyelhető, hogy a tárgyi, „valós” világ megtapasztalásainak hideg, kékes színpalettával készült motívumaival játszik, függőleges vonalakkal és szabályosabb geometrikus formákkal. Ezzel ellentétben a piszkosnak és kuszának tűnő horizont felett az érzelmi világ megtapasztalásai meleg színű rózsaszínek és sárgák sokasága, puhának ható, ismétlődő motívumokkal, mint a végtelen jele és a kör.

Visszatérő szimbólum a viaszban visszakapart kockás mintázat, amely általában rétegzett jelentéstartalommal rendelkezik: ezekből az egyik a fekete és fehér négyzetek kontrasztja, amely a dualista kozmológia megjelenítésére használható. A képzőművészetben egyik legismertebb alkalmazója e mintázatának M. C. Escher, akinek számos más műve mellett – az érdekesen azonos című – *Metamorfózis* fametszetsorozatában jelenik meg. A sorozat képein egy másik domináns forma a kozmoszbéli égitesteknek tűnő gömbök, amelyeknek hol mágneses terét rajzolja meg, hol egy szeletet vág ki belőlük.

Táj I.

Táj II.

képzőművészet

Ezek a szimbólumrendszer-saját és egyetemes jelentés-tartalommal is bírnak. Tudatosak és megtervezettek. Bár egy belső világ kivételével, vászonra – ebben az esetben fahordozóra – kerülésük pillanatában akarva-akaratlanul párhuzamba és párbeszédbe kerülnek az az egyetemes szimbólumrendszerrel, amelyet valaha ember használt képi alkotásban. Ez viszont főként akkor aktiválódik, amikor a mű kiállításra kerül, általában egy intézményben, amivel egyidejűleg az összművészeti párbeszéd és a képzőművészeti kánon részévé is válik.

A megjelenő formák és ábrák jelentései számunkra akár lényegtelené is válhatnak. A kis méretű képek egymás mellett megjelenő párbeszéde mind egy élményre mutat: az alkotásra. Arra, mennyiféleképp lehet leképezni egy érzést, látványt, gondolatot. Az ilyen alkotások keresik a választ arra a kérdésre, honnan jön az eredendő ihlet, képes-e bárki az ember legbelsőjéből származó „tisztát” alkotni. Hasonló kérdéseket tett fel magának Jean Dubuffet, amikor tanulmányozni és gyűjteni kezdte a „tanulatlan” alkotók, a marginális csoportok műveit: az *art brut*-t.

Jean Dubuffet (1901–1985) autodidakta művész volt, az *art brut* „atyja”. A katonaságnál meteorológiával foglalkozott, emellett tanult irodalmat, művészettörténetet és metafizikát is. Freud és Nietzsche hatására érdeklődni kezdett az ösztönös és természetes művek iránt, mint amilyenek a gyermekek, az őrültek vagy a „primitívek” alkotásai. A boldog, „szent” boldogot kereste, öntudatlan művészetet akart csinálni. Gyűjteni kezdte pszichiátrián gondozott betegek képeit, olyan „más” emberek művészetét, akik alkotásuk folyamatában nem állhattak semmilyen kulturális befolyás alatt. Az *auteur*-ök (szerzők) – ahogy Dubuffet nevezte őket – munkái szerint felülmúlták a művészi örökség megkötéseinek minden szokásos konvencióját, beleértve a művészetkritika analitikus kategóriáit is. Tehát nem reagáltak semmire a művészeti diskurzuson belül, és nem tekintették magukat művészeknek, nem tartoztak semmilyen művészeti iskolához, hagyományhoz. Munkáik nem voltak semmivel sem „párhuzamban”. Azok az írások és kiállítások, amelyek ezeket a műveket művészetnek nevezzik, vagy összehasonlítva említé- nek őket más művekkel, pont a lényegüket hagynák ki.

Dubuffet valódi javaslata talán nem az, hogy lehetséges teljesen levetkőzni a befolyást, hanem az, hogy minden művészeknek meg kell próbálnia a saját elméjébe ásnia a nyugati civilizáció üledékén túl, ami egy másik, egyetemes művészeti iskolát jelent, és egyre mélyebbre és mélyebbre kaparni egészen a kezdetekig. Ebben a szemléletben minden

gát a nyugati kánont testesítik meg, és mint irányzat integrálódott a nyugati kultúrába. Pont az történt, amihez Dubuffet oly kritikusan állt hozzá. Úgy gondolta, a nyugati kánon művészetében elveszik valami nyers természetesség, a tiszta művészet, amely nincs bepiszkítva az akadémista hozzáállás és a kultúra eredendő piszkával.

T. S. Eliot a *Tradíció és egyéni tehetség* című művében írja, hogy a művészet mindig összefüggésben van más művészetekkel, és hogy igen, persze, az ihletett egyén víziója fontos, de az is fontos, hogy miközben az egyéni vízióját alkalmazza, megértse a hagyományt, amelyre a víziója reagál, és amelyet esetleg beleszúr, felvirágoztat, átalakít vagy elpusztít. A Zsóka sorozatába tartozó képek *art brut* inspirációja viszi magával azt a problematikus fordulatot is, amikor a „kívülállók” művésze akarva-akaratlanul a kánon részévé vált, és nagyon szerény módon távoli párbeszédben vannak a Fajjúm-képekkel is.

Dubuffet valódi javaslata talán nem az, hogy lehetséges teljesen levetkőzni a befolyást, hanem az, hogy minden művészeknek meg kell próbálnia a saját elméjébe ásnia a nyugati civilizáció üledékén túl, ami egy másik, egyetemes művészeti iskolát jelent, és egyre mélyebbre és mélyebbre kaparni egészen a kezdetekig. Ebben a szemléletben minden

egy művész egyedi alkotói narratívát készít, saját privát esztétikájának születési krónikáját. Ezért a legjobb alkotás nem érett, intellektuális és tájékozott, hanem primitív, gyermeki és nyers.

Zsóka múltbéli alkotói tevékenységét folyamatosan megkérdőjelezi a jelenkori énye munkafolyamata. Az önreflexió permanens jelenléte érezhető alkotásainak lelki folyamataiban. Annak a megkérdőjelezése, hogy mit, miért és hogyan csináltunk. Egy-egy lelki pillanat megragadása és annak elemzése egy művészi pályán akár ördögi körnek is tűnhet, ám ezek a folyamatok visznek általában előrébb. Átlendítenek egy-egy megoldandó problémán, és eljuttatnak egy olyan pontig, ahonnan újra visszatekinthetünk a múltbéli dolgainkra. Az enkauszтика technikája Zsókanak talán teret adott arra, hogy a kontroll az ő kezéből inkább a viasz természetes alakulására szálljon át, hogy a kép alakíthassa önmagát. A mű esszenciájává az alkotás aktusa válik, és a teher, hogy milyen esztétikával bír az elkészült kép, feloldozásra kerül. Ennek az alkotói stílusnak a kifinomultsága talán abban rejlik, hogy megtalálható-e az eredendő. A beismerés, hogy nincs olyan, hogy hiba a múltban, csak folyamatosság létezik. Ebben a folyamatban lehet megtalálni azt a bizonyos *art brut* tényezőt: az alkotást, csupán a teremtésért.

szalma zsóka

1995
Zenta

A zentai Bolyai Tehetség-gondozó Gimnázium képzőművészeti szakán fejezte be a középiskolát. 2014–2021 között a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának festőművész szakán végezte tanulmányait. Időközben egy szemesztert töltött az Újvidéki Művészeti Akadémián az Erasmus-program keretén belül. Számos csoportos tárlaton állított ki belföldön és külföldön egyaránt.

ÖNÁLLÓ KIÁLLÍTÁSOK:

2021 – Állj a földeden, Streamlet Art Association, Magyarokanizsa
2021 – Uroborosz, Dobó Tihamér Képtár, Magyarokanizsa
2022 – Szigma, Grand Café, Szeged

LAPSZÁMUNK SZERZŐI

- Bátyi Zoltán** (1956) író, jogász (Szeged)
- Bolyos Miklós** (1991) zenei szerkesztő (Újvidék)
- Csik Mónika** (1978) író, költő (Szabadka)
- Csorba Béla** (1950) költő, néprajzkutató, publicista (Temerin)
- Fekete J. József** (1957) író, kritikus (Zombor)
- Juhász Zsuzsanna** (1958) költő, író (Budapest)
- Klamár Zoltán** (1955) néprajzkutató, ny. egyetemi oktató (Magyarokanizsa–Kartal)
- L. Móger Tímea** (1981) költő, újságíró (Doroszló)
- Lódi Gabriella** (1978) magyar nyelv és irodalom szakos tanár (Topolya)
- Lovas Ildikó** (1967) író (Szabadka)
- Lukács Lilla** (1989) neveléstudományi szakember, művelődésszervező (Szabadka)
- Nenin, Milivoj** (1956) irodalomtörténész, egyetemi tanár (Újvidék)
- Patyrek Réka** (1996) kritikus, tanár (Kishegyes)
- Pejin Lea** (1996) költő (Zenta)
- Reisinger János** (1954) irodalomtörténész (Budapest)
- Sáfrány Attila** (1969) újságíró, valláskutató (Kishegyes)
- Szemerédi Fanny** (2004), a Zentai Gimnázium tanulója (Csóka)
- Tóth Eszter Zsófia** (1975) történész, társadalomkutató (Budapest)
- Úri Szűcs Luca** (1998) képzőművészeti teoretikus (Szabadka)
- Vujcsics Marietta** (1946) műfordító, szerkesztő, diplomata (Budapest)

Lapszámunkat **Szalma Zsóka** alkotásaival illusztráltuk.

PETŐFI KÖLTŐI ÖRÖKSÉGE

Az egyszerű és a nagyszerű halál
(*Egy gondolat bánt engemet...*)

Gyermekkorunkban mindannyian álmodozunk vagy ábrándozunk életsorsunkról, felnőve talán terveket is szövünk róla. Ha jól emlékezünk, az előbbi volt talán a hosszú, az utóbbi pedig a rövid távú. Ennek oka az, hogy a gyermek haláláig elnyújtózkodó fantáziája azon túli tartományokat is keres, míg a felnőtt ember nem szívesen számol az élet lezárásával és hite hiányában a halál utáni tovább élés lehetőségével.

A költeményeiben megszólaló Petőfi kétféle életsorsot tervezett el magának.

Az első a csendes, falusi élet, gazdálkodással, családi békével, elnyúlva egészen az agastyánkorig, amikor is a temetőbe kikísérik majd „a nem tettetésből síró unokák”. Erről egyik rendkívüli, noha máig sem kellően értékelt versében adott számot: ez a *Falun* (Szalkszentmárton, 1845. augusztus 20. – szeptember 8.). Mint az előbb idézett befejező sorok is bizonyítják, ez a fajta élet sem folyt volna le értékteremtés, testi-lelki gyarapodás nélkül, jóllehet természetesen egy jóval szűkebb kör számára. Élete során sokszor látszott megnyílni ennek az eltervezésnek a lehetősége. Amikor például 1848–49 vészterhes időszakában, amikor a kormánnyal együtt ő is Debrecenbe menekült, a három gyermeke közül legszeretettebb lányát mindig árgus szemmel nyomon kísérő após, Szendrey Ignác Debrecenben kívánt nem is egy, hanem két ingatlant is vásárolni, hogy a nagyszülők is közel kerüljenek az 1848 decemberében megszületett unokához, Petőfi régi vágyalma, ha nem is ilyenek álmodott körülmények között, karnyújtásnyi közelségbe került. De még hónapokkal később is, amikor a Kézdivásárhelyen is túl fekvő Bereck faluig jutott, hogy ott találkozzék a Moldvából visszatérő Bem apóval, visszafele jövet Sepsi-szentgyörgy környékét jelölte meg szépsége miatt áhított családi tartózkodása színhelyéül. Petőfi tehát szinte élete végéig benne élt ez a vágy, nyilván egyre halványuló formában, de a láng mégsem oltódott ki teljesen, mint ahogy mindannyian öntudatlanul is aláírjuk az erdélyi író jóval későbbi vallomását, mely szerint azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.

A másik életsors a mártíriumé, melyről elmondtuk már eddig is, hogy eredeti jelentésében, még az ő- és ókeresztény időkben tanúságtételt jelentett, azonban egyre inkább fölerősödött, és kiszorította a hajdani, a *Falun* kifejtett elképzeléseket. Ennek megerősödésében kétségkívül szerepet játszott, hogy Petőfi egyre inkább tudatosította: aki ezen a világon valami tisztát, nemeset szeretne elérni, az gyorsan kell hogy tegye, mert önző körülmények nem engednek önzetlen kiteljesedést. Más, keresetlenebb szavakkal, de szintén költői hangon, József Attilával szólva: „Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni”. E felismerésnek még hatalmas verseket előregörgető költészetében is legnagyobb hólabdája a lavinában az *Egy gondolat bánt engemet...*

Illyés Gyula költészetünk legnagyobb rapszodiájának mondta 1936-os Petőfi-könyvében, ami egyfelől igaz, hiszen sodró erejű lendülete a rapszodiákkal társítja, másfelől azonban a későbbi irodalomtörténet, élén Péczely Lászlóval, éles

szemmel vette észre, hogy nagyon megfegyvermezett óda vagy ditirambus. Egyszerű a hangütése, melyben az eszmélkedő, töprengő ember állapotát tárja elének, azután a kétféle halál ösvényeit vetíti fel. Először beszél az egyszerű élet – egyszerű halál képzetéről, de már olyan módon, hogy magunk is elutasítjuk magunktól, mint egy nem is emberhez méltó vagy legalábbis nem a nagy emberi törekvésekhez méltó folyamatot és véget. A képek egyszerűsége, a zoltárköltészetből öröklött paralelizmusa szinte előkészíti a gyújtópontot, melyből a nagyszerű élet – nagyszerű halál sisteregve robban elő, hogy az egész versen végigömljék, mint valami láva vagy gejzír. A vers befejező, harmadik részében a diadal utáni lassú gyászenet olyan ünnepélyességet hoz a versmenetbe, mely egyszerre lecsendesítés, lehalkítás, mint azt számos nagy verse, így például *A Tisza* esetében tapasztalhattuk, másrészt azonban újra visszatér a középső, hosszú versszakaszra, mintegy kiértékelve, értékeit megerősítve, a mártíriumot örök helyére illesztve. A vers olyan egyszerű, hogy ezekre a szerkezeti részekre csak többszöri felidézés és utánagondolás után jutunk, mindvégig elragad a jambusokból anapestusokba váltó ritmus lüktetése, majd a vers mértani középpontján elhangzó „világszabadság” újbóli megismétlése a verszárásban, annak is rímfelelésében, méghozzá a „szent” jelzővel megerősítve.

Térjünk vissza azonban a felcsapó indulatra: „Ne ily halált adj, istenem, / ne ily halált adj énnekem!”

Az Istenre való hivatkozás először egyszerű, köznapi beszédbé illő szófordulatnak látszik. Talán egyetlenegy szót sem kívánna, ha nem Petőfi egész addigi költészetét kiterítve olvasnánk e verset. Azért kell megállnunk mégis nála, mert a *Falun* címűhöz hasonlóan egyik előzménye e hatalmas költeménynek a *Ha az isten...* című vers. Ne sajnáljuk teljes felidézését.

Ha az isten ekkép szólna hozzám:
„Fiam, én neked megengedem,
Hogy úgy halj meg, mint magadnak tetszik.”
Erre kérném akkor istenem:

Legyen ősz, de szép, szelíd, derült ősz,
Sárga lombon fényes napsugár;
Sárga lomb közt zengje végdalát egy
A tavasztól elmaradt madár.

S valamit az őszi természetre
A halál jön észrevétlenül:
Énreám is így jöjjen... csak akkor
Vegyem észre, ha mellettem ül.

Ekkor, mint a lombon a madárka,
Zengjem én is el végdalomat
Bűvös hangon, mely le a szíveknek
Fenekére s föl az égbe hat.

És ha vége a varázséneknek:
Ajkaimat egy csók zárja be,
A te csókod, szőke szép leány, te
Földi lények legdicsebbike! –

De ha ezt nem engedné az isten,
Kérem akkor, hogy tavasz legyen,
Harc tavasza, hol rózsák teremnek,
Véres rózsák, férfikebleken.

S lelkesítve zengjenek a harcok
Csalogányai, a trombiták,
Ott legyek, s az én szívemből szinte
Nőjön egy halálos vérvirág.

S ha ledőlök ekkor paripámról:
Ajkaimat egy csók zárja be,
A te csókod, te szép szabadság, te
Égi lények legdicsebbike!

(*Szalkszentmárton, 1845. aug. 20. – szept. 8. között*)

Ez az alig egy és negyed évvel azelőtt írott költemény Isten kezébe helyezi életsorsát. Nincs ez másként 1846 decemberében sem. Az egyszerű élet – egyszerű halál azonban ez időre teljesen ködbe vész, érvénytelenné válik. Ezért a másik lehetőség úgy tör elő, mint bővizű patak, megmámosodott vízáradat. Kevés ilyen gátszakadást tapasztalunk az egyetemes líra történetében, feltehetőleg azért, mert nem pusztán szavak mozgatják az előrehaladást, hanem a feltörő megvilágosodás és érzés látvánnyá, sőt egyre erőteljesebben látomássá tágulása. Ehhez pedig nem elégségesek csupán a szavak, hanem egy eddig végigküzdött életsorsnak és valóban prófétai szerepvállalásnak kell a háttérben állnia. Enélkül ezt nem lehetne megcsinálni, hogy egy ártatlannak látszó gondolatból, egy rövid eszmélésből egyszerre csak fokról fokra olyan képek emelkedjenek ki egy repülőgépnél is gyorsabban felszállva és a jövő egyszerűre közeleink és távolinak látszó fellegeibe.

Mivel ez a vers a Petőfi-költészet egyik legelőkeltebb darabja, a versmenet emelkedését ritmikái, rímelési, hangzásbeli tényezők alapján kellő módon leírták és kimerítették. Nem tehetünk mást, mint az igen nívós szakirodalomhoz küldeni az Olvasót. Péczely László szintetizáló tanulmánya a maga megszólalásáig eljutó tanulmányokat is említi és értékeli, a magunk részéről alig tudunk a verssel eddig szóba nem hozott kérdést említeni, kivéve egyet.

Vörösmarty nagy epigrammája, *A Guttenberg-albuma* folytatását és hasonmását, meghosszabbított kifejezését látjuk a költeményben, azzal a jelentős eltéréssel, hogy Vörösmartynál az „igazság” áll a legfőbb érték helyén, míg Petőfinél a szabadság, a „világszabadság”. Mivel ez utóbbi kifejezés hapax legomenon, vagyis egyszeri előfordulás költészetében, felmerülhet a kétely, hogy ezt valamiképpen megtagadta volna. Más változatokban azonban újra előforduló képzeté válik nála. Másfelől Arany János Széchenyi halálára írt nagy ódája juthat eszünkbe, melynek kétszáz sorához képest az *Egy gondolat bánt engemet...* harminchat sora egyhatodnyi előkép. Az is figyelemre méltó, hogy az „igazság” és a „világszabadság” után Arany az előbbiekhöz képest jóval tompítottabb és három szóval szétterülőbb súlypontot választ 1860-ban: „hit, jog és erő”.

A másik hapax legomenonja ennek a versnek, „a pirosuló arccal és pirosuló zászlókkal” kifejezés az 1970-es évektől fogva felkavarta a Petőfi-kutatást, amikor is Lukácsy Sándor tanulmánya Petőfiné a legelső és legnaivabb kommunisztikus elképzelésekhez, a buonarottianizmusozhoz való viszonyát kezdte feszegetni, valóságos cunamit szabadítva a Petőfi-szakirodalomra.

A vers különleges hatásához és népszerűségéhez a kulcsot Péczely László adta meg, szavait teljes terjedelmükben idézzük:

„A Petőfi-szótár is arról győz meg, hogy versünk aligha jelenthetett a kor ol-

Reisinger János

vasói számára megértési nehézséget. Erre vall az is, hogy mindössze két hasonlatot, alig több metaforát, egy metonímiát, néhány jelképszerű metaforát, két eufemisztikus körülírást és egy megszemélyesítést találunk benne. Viszont nagy szerepet töltenek be stilisztikai szempontból a jelzős szerkezetek (»titkos féreg«, »elhagyott, üres szobában«, »eget-földet rázó mennydörgés«, »pirosuló arccal«, »piros zászlókkal«, »szent jelszóval«, »ifjúi vér«, »örömteli végszava«, »acéli zőrej«, »fújó paripák«, »kivívott diadal«, »elszórt csontomat«, »a nagy temetési nap«, »ünnepélyes, lassú gyász-zenével«, »fátyolos zászlók«, »egy közös sírnak«, »szent világszabadság«).

Szándékosan soroltuk fel teljes számban a tulajdonságjelzőket, egyrészt azért, hogy lássuk, szinte egyetlen sincs köztük, amelynek használata vagy megértése a köznyelvi átlag szintjén rendkívülinek vagy problematikusnak tűnhetett volna fel a maga korában. De másrészt azt is érzékelteti e sorozat, hogy a jelzők vagy akár már önmagukban bírnak hangulati értékkel, vagy jelzett szavukkal összekapcsolva és szövegkörnyezetükbe elhelyezve kapnak hangulati tartalmat. Ha ehhez hozzávesszük a költőivé strukturálásnak... eszközeit, megállapíthatjuk, hogy Petőfi ebben a versében is úgy emelkedik a művészség legmagasabb szintjére, hogy nem feledkezik meg esztétikai és egyben politikai alapelvéről: a népnek, neki érthető formában, nyelven.” (*A Petőfi állomásai* című kötetben, Magvető, Budapest, 1976, 324–325.)

EGY GONDOLAT BÁNT ENGEMET...

Egy gondolat bánt engemet:
Ágyban, párnák közt halni meg!
Lassan hervadni el, mint a virág,
Amelyen titkos féreg foga rág;
Elfogyini lassan, mint a gyertyaszál,
Mely elhagyott, üres szobában áll.
Ne ily halált adj, istenem,
Ne ily halált adj énnekem!
Legyek fa, melyen villám fut keresztül,
Vagy melyet szélvész csavar ki tövestül;
Legyek kőszirt, mit a hegyről a völgybe
Eget-földet rázó mennydörgés dönt le... –
Ha majd minden rabszolga-nép
Jármát megunva síkra lép
Pirosuló arccal és piros zászlókkal
És a zászlókon eme szent jelszóval:
„Világszabadság!”
S ezt elharsogják,
Elharsogják kelettől nyugatig,
S a zsarnokság velők megütözik:
Ott essem el én,
A harc mezején,
Ott folyjon az ifjúi vér ki szívemből,
S ha ajkam örömteli végszava zendül,
Hadd nyelje el azt az acéli zőrej,
A trombita hangja, az ágyudőrej,
S holttestemen át
Fújó paripák
Száguldjanak a kivívott diadalra,
S ott hagyjanak engemet összetiporva. –
Ott szedjék össze elszórt csontomat,
Ha jön majd a nagy temetési nap,
Hol ünnepélyes, lassu gyász-zenével
És fátyolos zászlók kíséretével
A hősöket egy közös sírnak adják,
Kik érted haltak, szent világszabadság!

(*Pest, 1846. december*)

BODOR ANIKÓRA EMLÉKEZVE

Bolyos Miklós

Egy eső áztatta áprilisi délutánon mintegy harminc ember gyűlt össze a zentai Felsővárosi temetőben, hogy virágkoszorúkkal és zeneszóval emlékezzen meg Bodor Anikóról, és tisztelegjen előtte. Immár tizenegy éve hiányzik ez az ember közösségünkől, akinek munkásságát azért próbálom meg itt és most néhány sorban leírni, hogy teljesebb képük legyen róla az őt esetleg korukból fakadóan nem ismerő vagy más érdeklődésű olvasóknak is.

Élete során Bodor Anikó kezéből több mint ötven népzenei tanulmány és egyéb népzenei indíttatású publikáció került ki. A legnagyobb horderejű művének az ötkötetesre tervezett *Vajdasági magyar népdalok* című sorozatot mondanám, melynek utolsó kötetét már a szerző halála után a munkatársai rendezték sajtó alá. Bodor Anikó a zentai alapfokú zeneiskola tanára volt húsz éven át, valamint másfél évtizedig a Zentai Városi Múzeum munkatársa. Ezt visszaolvasva gyorsan belátom, hogy ennyiből nem lehet egy életutat megismerni, igaz, megismertetni sem, ugyanakkor az is biztos, hogy nem csak ezek miatt a száraz tények miatt lett megannyi tisztelője és követője.

A tér-idő kontinuum effajta változása mégis elengedhetetlen.

Úgy tapasztalom, ma előtérbe került a népi dolgokkal való foglalkozás. Az egykori, hagyományosnak vett paraszti kultúrának és értékeinek éltetése, valamint huszonegyedik századivá adaptálása is virágkorát éli. Persze, a mai kor embere saját javai érdekében szelektál, de ezt most fogjuk rá a tudatosságra és arra, hogy nem lehet mindent egyszerre. Így teszek én is, s ezért javasolom, hogy maradjunk a zenés folklórnál.

Alig múlt el egy hónap azóta, hogy lezajlott a 37. Szólj, síp, szólj!, a gyermekek számára kiírt, egész Vajdaságot mozgósító népdalszemle. Ebben az évben több mint hatszáz résztvevő jött el, s ilyen tömegesség még sohasem jellemezte a rendezvényt. Nem tudom, pontosan hányan vettek részt a Temerinben megrendezett Középfiskolások Népművészeti Vetélkedőjén, de azt igen, hogy szokatlanul sokáig tartott a műsor a fellépők sokasága miatt. Azután, vagyis ezek előtt, még tavaly, az őszre halasztott és a járványhelyzet miatt megtizedelt gyöngyösbokrétás-durindós hétvégén is csaknem kétezer ember állt színpadra.

Nem volt mindig ilyen népes a vajdasági népi kultúrát reprezentáló csoportja, ugyanakkor volt olyan időszak, tulajdonképpen nem is olyan régen, amikor ezek a színpadon bemutatott produkciók egy sokkal szélesebb réteg, a paraszti kultúrát létükben megélő elődeink életének szerves részét képezték.

Vidékünkön többen is kísérletet tettek arra, hogy elődeinknek ezt az életformáját vagy annak egy szeletét, minden értékével együtt, a jövő generációinak elérhetővé tegyék. Tulajdonképpen nem is a hajdani életforma megőrzése, hanem az abban gyökerező szellemi és kulturális értékek átmentése és azok megtartása a lényeg. A zenés folklór kincseinek legnagyobb és legelhivatottabb átmentője a mi vidékünkön kétségkívül Bodor Anikó volt.

Nem véletlenül gondolom ezt mentésnek, átmentésnek, mert éppen az idő múlása mutatta meg, hogy Bodor Anikó *Vajdasági magyar népdalok* című műve nélkül ezek az értékek az örök változásba vesztek volna. Viszont így ez a munka lett minden népdallal foglalkozó számára a hiteles forrás, maga a referenciapont. S ez azért lehet így, mert a Bodor Anikó kezei közül

Fotó: Grujic Ibojlo

kikerült művek nemcsak alaposak, hanem átfogóak is, és minden nemzetközi tudományos feltételnek megfelelnek. Ugyanakkor érthetőek, a hangzó melléklet révén pedig még a kottairást és -olvasást kevésbé ismerő réteg számára is egyértelműek.

Életkoromból adódóan sajnos nem ismertük egymást személyesen. Valószínűnek tartom, hogy néhány szemlén, amelyen gyermekként szerepeltem, Anikó zsűrizett, de erre már nem emlékszem pontosan. Ugyanakkor minden bizonnyal ez a korbéli távolság ad számomra olyan nézőpontot, amely megkülönböztet az őt személyesen ismerőktől. Ezáltal semmiképp sem lehetek elfogult irányában.

Azt viszont saját nézőpontomból fakadóan is váltig állítom, hogy személyisége hiányzik vidékünk népzenei életéből. Akik ismerték, megerősíthetik, hogy egyénisége, karizmája ugyanolyan támpontot jelentett a honi népzenei életben, mint tíz évvel később a könyvei. Csak akkor ő rögtön, élőben reagált a dolgokra. Elmosolyodott, elismerően bólintott, vagy épp hevesen érvelt, kritizált. Tudását mindenki tisztelte, elismerte, amivel ő soha nem élt vissza. A cikk apropójául szolgáló zentai megemlékezés alkalmával nem egy felszólalótól hangzott el, hogy hiányzik az a megerősítés, az az útmutatás, melyet személyes jelenléte adott.

könyv

TITOKORSZÁG VIRÁGAI

Sisakos Fanni: *Rantantuli tulipánfája*. Gyerekversek. Forum Könyvkiadó Intézet, Újvidék, 2021

„Sisakos Fanni versei azokat a vájt fülű óvodásokat és kisiskolásokat szólítják meg, akiknek ismerősen csengenek Petőfi és Weöres könnyen rímelő szövegei, és akik jó barátságban vannak Lázár Ervin és Dr. Seuss hétköznapi hőseivel. A Teató mellett, Rantantuli tulipánfája alatt egy egész világnyi különleges figura vár arra, hogy bevezethesse az olvasókat a békaábrándokban megjelenő csemegeligetbe” – olvashatjuk a kötetajánló fülszövegben, mely a Forum Könyvkiadó legújabb, legfiatalabb olvasóinak szóló könyvét ismerteti velünk. Szerzője Sisakos Fanni (Tóth Annamária), aki a Debreceni Egyetem filozófia szakán és a Nyíregyházi Főiskola nemzetközi kapcsolatok szakán szerzett oklevelet. Több verset, riportot, rövidprózát és tanulmányt publikált különféle folyóiratokban, valamint a Magyar Szó mellékleteiben. Verseiben szívesen használja a hagyományos formákat. A költőné Kishegyesen él.

Gyermekverseket írni örömteli játék. Minden költő, minden gyerek verseket fabrikál, még akkor is, ha csupán ugróiskolázik, és hozzá ritmikusan mondogat valamit – vallotta Nemes Nagy Ágnes. Szabó T. Anna szerint pedig aki gyermekverseket ír, annak soha nem ér le a lába, mert folyton ugróiskolázik. Örömteli játékot játszik Sisakos Fan-

ni is, és újra gyermekké válunk mi is, amikor Rantantuli világában kalandozhatunk. A kisgyermek minden napjait életének része a vers, a ritmus. A mondókázás öröme ott van a hétköznapi beszédhelyzetekben, a legkisebbek akár egy hanglejtéssel többet jelentést tudnak adni egy szótagos megszólalásainak is.

A gyermekirodalom értelmezése sokáig nehezen definiálható fogalom volt, az újabb módszerek, megközelítési módok azonban egyre jobban gazdagítják a gyermekirodalmi recepciót. Ma már tudjuk, hogy a gyermekeknek szóló költészet, a gyermekversek nem csupán didaktikus és pedagógiai céllal íródnak, nem kizárólag a nyelvi kompetencia fejlesztését szolgálják. Elek Andrea tanulmányát idézve: „A gyermekirodalom nem előkészítés. Irodalom, választási lehetőség. Leginkább rendkívüli alkotók, alkotások sora által vált világossá, hogy irodalom és gyermekirodalom semmiképp sem esztétikai minőségében tér el egymástól.” (E. A.: *Aranysityak*. Kortárs, 2011. 1–6. sz.) Gondoljunk csak Petőfi Sándor, Vörösmarty Mihály, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Szabó Lőrinc, Nemes Nagy Ágnes műveire.

A nagy elődök és a kortárs gyermekirodalom képviselőinek alkotásai után – Lackfi János, Szabó T. Anna, Varró Dániel, Tóth Krisztina – nehéz, de nem lehetetlen feladat jó gyermekverseket írni. Bizton állíthatjuk, hogy Sisakos Fanni kötetét szülők, nagyszü-

lők, pedagógusok nagy szeretettel forgatják majd, és óvodai, iskolai szavalóversenyeken találkozunk műveivel, a kortárs vajdasági gyermekirodalom színpalettáját gazdagítva velük.

A három ciklusból álló kötet (*Teató*, *Rantantuli tulipánfája*, *Titokország*) a szülőknak is nagy élmény és időutazás: a *Maszat és Musza kutyus*, az *Anatol cica kalandjai* gyerekkorunk kedves Futrinka utcai bábfilmjeire emlékeztetnek, Weöres Sándor nyolcvanas években megjelent *Bóbirta* és *Ha a világ rigó lenne* című kötetei verseinek hangulatát idézi a *Békaábránd*, az *Alszik a király*, a *Teató*, az utolsó részben pedig a *Gyurc ABC* a *Zengő ábécét* juttatja eszébe az idősebbeknek, játékos betűtanulást, olvasásélményt nyújtva a legfiatalabbaknak.

A vizuális tartalom is nagyon fontos, a mai gyerekek igényeire ráérezve ebben is meg kell újulniuk a gyerekkönyvek szerkesztőinek. Tóth Alisa munkáját dicsérik a kötet illusztrációi, amelyek további gyönyörű tartalommal gazdagítják Sisakos Fanni gyermekverseit.

Weöres Sándor közismert megállapítását idézve: „A gyermeket kristályosan egyszerű, kozmikus lénynek ismerem, és felemelkedni igyekszem az

Lódi Gabriella

ő értelmén kívüli, ősi fantáziavilágába. Szerintem nem a gyerek a még tökéletlen felnőtt, hanem a felnőtt a már – tökéletlen gyerek.” (Levél Trencsényi-Waldapfel Imréhez 1994. február 11-én. In Weöres Sándor: *Egybegyűjtött levelek*. Szerk. Bata Imre – Nemeskéri Erika. Pesti Szalon, 1998. II. 418.) Rantantuli varázskertjében sétálva, tulipánfáját megsodálva merjünk végre újra gyermekké válni! Álmodjunk együtt gyermekeinkkel, Sisakos Fanni versvilágában kalandozva:

„*aztán a tündér is elalszik lassan, / csak a hajnal fényére ébred, / de addig a ringató, puha éjben / együtt álmodunk csillagszép meséket.*”

MILAN KAŠANIN KÜLÖNÖS SZELLEMESSÉGE

Milivoj Nenin

Milan Kašanin: *Pisma, susreti, tragovi (Levelek, találkozások, nyomok)*. Matica srpska, 2021

Amikor Ilarion Ruvarac levelezését sajtó alá rendeztem, szüntelenül szemben találtam magam a történések, egyszersmind a Grgeteg kolostor archimandritájának alkotói válságával. Ruvarac leveleinek jellemzője, a különös szellemességen felül, egyfajta lehangoltság – ami ellen folyamatosan küzdött, és amire folyvást panaszkodott... (Bevettem itt a „szellemességet”, noha nem itt a helye; ám a végén érthető lesz, miért is tettem.) Itt mindenekelőtt a kedvetlenségről van szó.

Leveleiben Milan Kašanin apa (fiú- és leánygyermek apja; különbség mutatkozik a kapcsolat gyengédségében, ezért a megkülönböztetésre való utalás), továbbá férj, fivér, barát, kolléga, író, tanítvány, tanár, a Letopis Matice srpske egyik szerkesztője, a Narodna prosveta szerkesztője, a Kortárs Művészeti Múzeum és a Pál Herceg Múzeum igazgatója, a Srpski književni glasnik szerkesztőbizottságának tagja, az Umetnički pregled (Művészeti Szemle) szerkesztője, a Freskógaléria igazgatója...

Kašanin leveleiben egy pillanatra sem mutatkozik meg a munkakedv hiánya. „Mindig ugyanolyan energiával dolgozom” – jelenti Kašanin Párizsból 1919-ben Svetislav Marićnak. (A szünet, Kašanin szerint, arra való, hogy befejezzük az elmaradt munkákat!) Marko Maletinnak tíz évvel később, ezúttal Belgrádból ezt írja: „Nem áll fönn nálam a kimerültség veszélye, miként az egy másik úr esetében történt, aki neked egyidőben segítségére volt.” (Nem feledkezünk meg arról a másik úrról. Meghagyjuk őt a

végére, hogy kissé megédesítsük vele a szöveget.)

Nemcsak hogy nincs gondja a munkakedvvel – Kašanin mindent „jókedvvel” végez! „Az a lényeg, hogy a kedvünk jó legyen, idővel minden más rendbe jön” – írja 1927-ben ismét Marko Maletinnak. („Kašanin következetesen rettegett minden renyhéségtől, letargiától és tétlenségtől” – írja Zorica Hadžić három utószavának egyikében.)

Ezt az energiát kell az első helyre tenni, és most itt a lehetőség, hogy megemlítsük e levelezés sajtó alá rendezőjének energiáját. (Mellesleg ismerek olyasvalakit, aki egyetlen levelezéskötet szerkesztése után kijelentette, hogy az életben soha többé nem rendez sajtó alá egyetlen levelet sem. Zorica Hadžić viszont e tekintetben az illetőt úgy átváltoztatta, hogy az észre sem vette.)

Csakis olyasvalaki, mint Zorica Hadžić – ezt kiemelném – vehette a kezébe Milan Kašanin levelezését, aki ezt a feladatot onnan ki nem engedte, amíg tető alá nem hozza!

Kašanin mindenképp szerencsés a sajtó alá rendező személyével. Hagyjuk most egy pillanatra a levelezést. 2017-ben Daljban tartottak egy Kašanin-émlékülést. Ennek az emlékülésnek egyik résztvevője volt történetünk hősnője is. Milan Kašanin *Zaveštanje srpskog Atinjani* (A szerb athéni végakarata) című kötetét szerkesztőként jegyzi Zorica Hadžić, a sajtó alá rendező Jana Aleksić mellett. (Jana Aleksić lábujjzetéből kiderül a szerkesztő érdemi segítsége.)

A levelezésben különös gondal feldolgozott szép téma: Kašanin és Újvidék. Aztán *A szerb irodalom tíz évszázada (Deset vekova srpske književnosti)* című antológiásorozatban is megjelent a *Milan Kašanin*-kötet. E kiadvány szerkesztője ma-

gától értetődően Zorica Hadžić volt. Szerepel Kašanin, még hozzá a fiatal Kašanin, a Književni jug (Irodalmi Dél) hasonló kiadásában is. (Hősnőnk e kiadványnak is egyik szerkesztője.) Külön tanulmányt írt, már nem is tudom, milyen alkalomra, az Umetnički pregledről (Művészeti Szemle)... Amikor a ljubljana-i bölcsészkaron tartandó előadás témái közül választhatott 2019-ben, ő Kašanint választotta.

Visszatérek most a levelezéshez. (Mellesleg e kötetek nem csupán a levelezést tartalmazzák. Marina Bojić értékes, az apjáról szóló visszaemlékezései mellett helyet kaptak Kašanin szöveg-vázlatai is, amelyeket sohasem fejezett be, ám ezek olykor beszédesebbek számos megjelent szövegnél! Szembetűnőek a Krležáról szóló részek.) Zorica Hadžić munkájának dicséretét e róla szóló szöveg végére tartogattam, ám most aligha merem leírni. Túlzónak tűnhet, holott nem az. Írtam valamit arról, hogy Zorica Hadžić egyetlen éve bőségebb, mint másoknál egy évtized... (Ezt számszerűen dokumentáltam!) Átugrom tehát ezt a részt. Nem szeretném, ha belepirulna a mértéktelen dicséretbe. Ami azonban talán még fontosabb: hogyan *győzte le* az anyagot a sajtó alá rendezője; hogyan tette lehetővé annak *áttekinthetőségét* és a levelezésben való könnyebb eligazodást... Az irodalomkritikára marad az, hogy e levelezés érdekességeivel, részleteivel, pikantériáival foglalkozzon; felfedje azt, ami kevésbé ismert... Ahogy Kašanin odaáll például a magabiztos Dušan Nedeljković elé (Nedeljković állítja, hogy minden könyvet tíz nap alatt bemutat majd), vagy elgondolkodik Dinko Šimunović szerénységéről...

Dinko Šimunović azon írók egyike, akik a Narodna prosveta (Népművelés) sorozatban jelentek meg, és aki *szerényen* írja: „Műveimben nincsenek gyenge dolgok, mert szinte mindegyik első díjban részesült, idegen nyelvekre fordították, és második kiadást is megért...” Jól jött épp most a Šimunović-féle szerénység, hogy könnyedén rátérjünk Milan Kašanin igazi szerénységére. Kašanin szerénységéről ugyanis egy külföldi ezt írja: „Kérem a kifinomult párizsi Kašanin urat, tegye félre a szerénységét”, és „küldje el nekünk a cikkét, amit csakis ő tud megírni, a megtett erőfeszítéseiről szóló történettel és a siker elérésének magyarázatával, ami hihetetlen e korban, amikor a képeket magas áron veszik meg, vagy nagy ritkán adományoznak; ő legatumok, adományok, küldemények elindítója, és itt a művészet gazdag virágzásának tanúi vagyunk...” Eddig idéztem az 1934-ben írt levélből.

Milan Kašanin itt, amint azt e levelezés sajtó alá rendezője

jogosan írja, misszionáriusként mutatkozik meg – akinek a népe ezt nem viszonozta eléggé. (Talán valamelyik kortárs múzeum, hozzáteszem, bármelyik kisvárosban, mostanság nem vehette volna fel Milan Kašanin nevét?) Milan Kašanin nem olyan ember példája-e, aki önzetlenül helyezte magát a népe szolgálatába? Itt most tényleg abbahagyom, mert attól tartok, hogy olyasvalamiről kezdek beszélni, amit nem ismerek eléggé – ez pedig a legatumok sorsa korunkban... Hiányoljuk az önzetlen Milan Kašanin példáját. (Gyötrődöm bizonyos szavak ismétlésekor, de itt tudatosan ismétlem meg az *önzetlent*.)

Nem térek el most már a levelezéstől. Mit is keresek a levelezésben? Keresem azt a jelentésbeli többletet, amit az irodalmi szövegek nem adnak meg. Ebben a levelezésben legelőször is az embereket fedezzük fel. Kašanin esetében ez lenne a „sugárzás” többlete – mert az, ami valójában új, illetve kevésbé ismert, maga Kašanin személyisége; elképesztő a külföldiek igyekezete, ismétlem, hogy Kašanin kegyeibe férközzenek, hogy számára megszerezze mindazt, ami a képek közül egyébként nehezen beszerezhető. Milan Kašanin személyisége nyilvánvalóan magával ragadó volt.

Természetesen nem Kašanin az egyetlen személyiség, aki a levelezésben felfedi magát. Megmutatkoznak olyan lelkiismeretes és felelős emberek, mint például Marko Maletin és Jovan Grčić. Van más példa is. Nem feledkeztem meg Drainacról. Hazudik Drainac, hogy beteg, és honoráriumot kér. Amikor nem küldik a honoráriumot, sértődött és dühösen kérde: mi lenne akkor, ha beteg lenne? (Ezt írja csupán négy nappal későbbi levelében! Elfelejtette Drainac, hogy a hazug embernek emlékeznie kell arra, amit leírt.) A levelek bizony lemarják az aranyozást néhány személyről, míg mások teljes emberi ragyogásukban mutatkoznak meg! (Ilyen például Kašanin – amikor Pero Slijepčevićnek ír! Slijepčević őszintén örül Kašanin leveleinek!)

Most már ideje befejezni az írást: kijavítani a tárgyi hibákat és megadni a tartozásokat. A közönségnek legalább két dologgal maradtam adós. Az első annak az úrnak a neve, aki kimerült, miközben Marko Maletinnak volt segítségére. (Mellesleg, életében több alkalommal merült ki az illető úr – leginkább, amikor a kényelmében megzavarták.) Ám éppen Veljko Petrović, mert most róla van szó, elkövetett egy hibát, s azt közvetve átvette Zorica Hadžić is. Történetesen Stanojević enciklopédiájában hibásan azt írta, hogy Svetislav Stefanović 1874-ben született. Ezen javítom a hibát: Stefanović három évvel később született.

Ám Veljko Petrovićot egész más okból hozzuk be a történetünkbe. Milan Kašanin szellemességéig az út Veljko Petrovićon át vezetett. Először ugyanis cenzori módon, betűről betűre olvastam el Milan Kašanin és Miloš Crnjanski levelezését. Abban a levelezésben egyebek között ezt olvashatjuk: Crnjanski azt szeretné, ha Németországba tíz írónkat küldenék el, hogy ott német nyelven egy-egy előadást tartsanak „kultúrtörténetünk egy témájáról”... És Kašanin elfogadja: „Az ötlet, hogy tíz írónk ellátogasson Berlinbe, és ott német nyelven előadást tartson, valóban kitűnő, és jó lenne meg is valósítani.” És máris szellemesen megoldja: „Az ötletet Veljko Petrović azonnal el is fogadná, csak bizonyára azzal a feltétellel, hogy ő kiutazik, ám a többi kilenc maradjon otthon.”

Jómagam egyúttal törlesztetem az adósságom egy részét, amelyre utaltam az elején: Milan Kašanin szellemessége... De máris teljesítem a teljes törlesztést is, ami a szellemességet illeti. Milan Kašanin egy levelében leírja Milan Grolnak az egyik írónk előadását Hágában: „Ha a hangja hallhatóbb lett volna, és 99 százalékkal rövidebbre fogja, remek hatással bírt volna, mert Nagy Sándor háborúival kezdte, és nem fejezte be Napóleonnal; a rövidegét tekintve a beszéde emlékeztetett Wells *Világtörténetére*.” Ám még vidámabb az említett író bajuszának leírása. A bajusza „most koromfekete, talán a trópusi, afrikai naptól: más magyarázat nincs, mivel korábban Madridban még őszes volt, Belgrádban pedig majdnem teljesen fehér”.

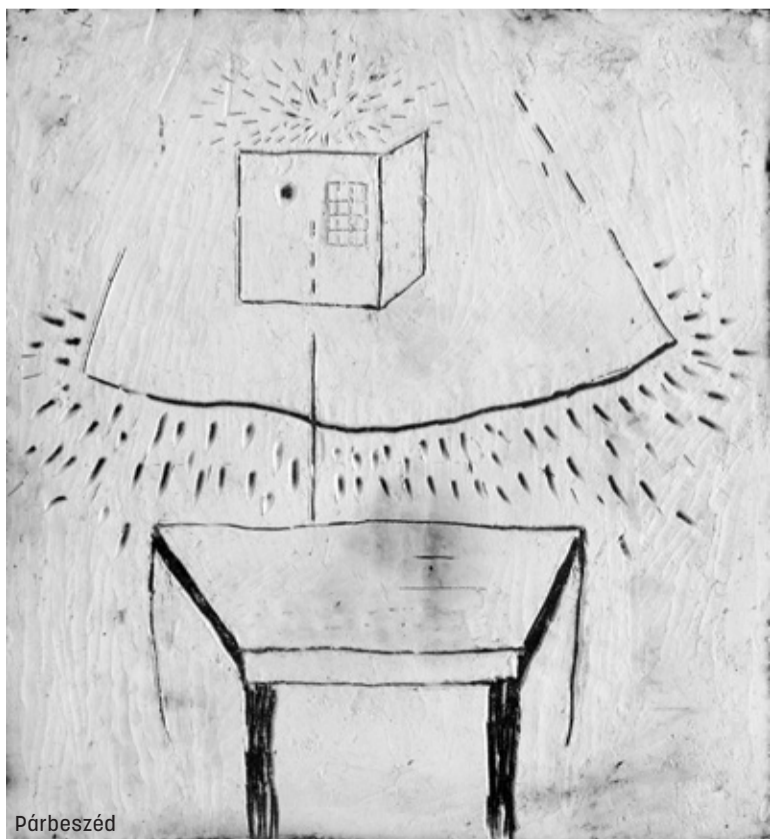
Az említett író Ilarion Ruvarac sem írhatta volna le szebben! (Felfedtem, hogyan kerül Ruvarac az írásom elejére.)

A legvégén pedig álljon itt valami, ami anekdotához hasonló, és vissza is térünk kicsit az irodalomhoz. Megindítottak egy nagy és fontos sorozatot, azzal a szándékkal, hogy hallassák hangjukat azok az ifjak, akik új látásmódot hoznak a szerb irodalomba. Az egyik szerkesztő az előszavában engedelmesen idézett egy fiatalabb kutatót... Csakhogy amit a szerkesztő attól a fiatal kutatótól átvett – az idézet veszélyes határán –, parafrázis volt Milan Kašanintól... (Noha az ifjú kutató elfelejtette megemlíteni Kašanin nevét.)

Befejezem, mert ha belefogok abba a témába, hogyan olvassa az ifjúság Milan Kašanint, a közönség panaszt tesz, miért is nem voltam kilencvenkilenc százalékkal rövidebb...

Fordította Vujicsics Marietta.

* A szöveg a kötet bemutatóján hangzott el 2021-ben.

Párbeszéd

COMING OUT

Molnár Gál Péter: *Coming out*. Magvető Kiadó, 2020

Molnár Gál Péter, a Kádár-korszak rettegett színikritikusa Luzsnyánszky Róbert néven nemcsak hogy együttműködött az állambiztonsággal, hanem másfél évtizeden át rendszeresen jelentett, 1963-tól 1978-ig. E kötetet akkor írta, amikor 2004-ben fény derült ügynöki múltjára. Zsarolással szervezték be: a saját neméhez vonzódott. Örökösei döntöttek e kézirat megjelentetése mellett.

Izgatottan vártam a kötetet, ugyanis viszonylag kevés az olyan, magyarul megjelent könyv, sőt akár csak rövidebb írás is, amelyben az ügynök reflektál ügynökmúltjára. Jó lenne, ha végre megismerhetnénk az ügynökök nézőpontját, ha olvashatnánk olyan valóságokat, amelyekből érthetőbbé válnak a motivációk, árnyaltabbá az összkép. És csalódtam. Habár már a kötet beharangozójában is hangsúlyozták, hogy a kéziratnak csak töredéke szól az ügynökmúltjáról. Nagy részét a színházi és művészeti élettel kapcsolatos sztorik, pletykák teszik ki, részletesebben ír szerelméről Ronyecz Máriaival, valamint arról, hogyan gondoskodott a halálosan beteg színésznőről 1989-ben. Szóba kerül Ronyecz Mária zseniális filmes alakítása Sándor Pál *Szeressétek Ódor Emiliát!* című filmjében. Akit ez a világ érdekel egy bennfentes szemzőgéből, az nem fog csalódnai. Sőt még

egy olyan anekdotát is megismerhetünk (217. o.), hogyan mentette ki Kádár János egy volt osztálytársát egy kínos szituációból, mivel az osztálytárs megosztotta vele az uzsonnáját gyermekkorukban. Az is kiderül, hogy a Népszabadság egyik vezető újságírója részt vett az 1968-as prágai tavasz leverésében, a csehszlovákiai, 1968. augusztus 21-i bevonulásban.

Maga a szerző írja le hozzáállását: „Pletykás vagyok, bőbeszédű. A beszéd a gondolatok elrejtésére való. Mértéketlen pletykázás közben lehet a legjobban titkot tartani.” (188. o.) Ezt meg is teszi az egész kötet során. Nagyjából húsz oldal olyan, ami az állambiztonság működése iránt mélyebben érdeklődő olvasónak izgalmas, de az is csak a 159. oldalról kezdődik. Itt megtudhatjuk, hogyan zajlott a szervezése, úgy ábrázolja, ráállítottak az állambiztonságnak dolgozó fiatalokat, hogy szerelmi kalandba csábítsák, és ő lépre ment. Ezután megszarolták, ha nem jelent, tönkretezik, bíróság elé állítják. Ezután bepillantást nyerhetünk a fedett lakások világába. Ezek olyan lakások voltak, amelyeket a belügy lefoglalt, és csak ügynök-tartótiszt találkozókra használták. Ha eszpresszóba mentek, akkor a tartótiszt fizette a kávé. Egyszer kapott az ügynök anyagi ellenjuttatást is a jelentése miatt, de nem ez volt a jellemző, hanem a hazafias alapon való jelentés. Anál a résznél borsózdott a hátam, ami-

kor a szerző arra panaszkodott, hogy sajnos Halász Péter lakás-színházának előadására nem jutott be. Ha bejutott volna, és jelentést írt róla, akkor talán még hamarabb kényyszerülnek emigrációba Halász Péterék. Annak pedig sajátos bája van, amikor arról panaszkodik, hogy a másik ügynök, a Jókai Anna fedőnevű, felületesen jelentett róla.

Fontos, hogy arról is ír, ő maga miért nem hozta nyilvánosságra ügynökmúltját: bízott abban, hogy megússza, és nem derül ki. És még akkor sem beszélt, amikor az interneten egyes ügynök-jelentései már napvilágot láttak.

A lábjegyzeteken sokszor éreződik a sietség. A Molnár Gál Péter egyik tartótisztjéről szóló lábjegyzet kétszer is szerepel a kötetben, egyszer bővebb, egyszer rövidebb formában (165., 177. o.). Pióker Ignác Kossuth-díjas marósti megemlíti a kötet, de róla nincs lábjegyzet, ahogy Muszka Imre Kossuth-díjas esztergályosról sincs, érdemes lett volna megmagyarázni, miért ott szerepelnek a szövegben, ahol, de ehhez egy picit mélyebb korismeret kell. Ugyanis az „eltűnt Kossut-Díjasok nyomában” téma kapcsán kerülnek elő. 1953 után már nem sztárolták a sztahanovistákat a Szabad Nép hasábjain, ennek magyarázata

– Sztálin halála – az internetről is kideríthető. (75. o.)

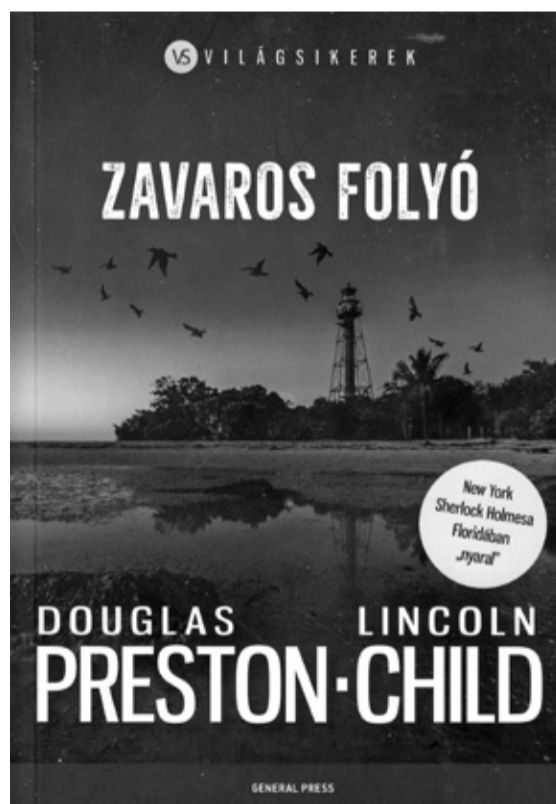
Összességében, aki egy ügynök önreflektív, önfeltárási vallomását várja e kötetből, csalódnai fog benne. Aki színházi pletykákra éhes, azt kielégítheti a kötet, de csak annyiban, amennyiben azt Molnár Gál Péter láttatni engedti.

A JÖVŐ FEGYVERE

Douglas Preston - Lincoln Child: *Zavaros folyó*. Fordította Kajsza Krisztina. General Press, Budapest, 2021

A floridai Sanibel-sziget homokos strandja arról nevezetes, hogy a tengeráramlat tömérdek kagylóhéjat sodor ott a partra, ezeket a gyerekek mellett a felnőttek is szívesen böngészik. Egyszer csak a kagylók közé egyencipőbe bújtatott, levágott lábfejek keverednek, először száz, majd még több lábfejet vetnek partra a hullámok. A helyi rendőrfőnök nyomban vesztéggár alá veszi a szigetet, elindítja a nyomozást. Mivel a levágott lábfejek a nemzetközi vizek irányából kerülhettek az óceánba, a válságtörzs élére egy tengerészkapitány önmagát nevezi ki, aki öntelt magatartásával majdnem nemzetközi incidenst vált ki Florida és Kuba között, és innét kezdetét veszi a rivalizálás a válságtörzsön belül. Megjelennek az egymás kezére játszó és a besúgók is.

Az ügy bonyolultsága miatt Pendergast szövetségi ügynök megszakítja nyaralását, és a helyszínre utazik. Pendergast külön figura, hallgatag, de nagyon okos, kiváló megfigyelő, briliáns logikájú nyomozó, aki meglepően könnyen bánik a pénzzel, van neki bőven. Hamarosan csatlakozik hozzá gyámlánya, Constance, a kigyómozgású, harcos ragadozó, aki többször kíségeti a nyomozókat, és mellel a sziget egy misztikus rejtélyét is megfejti. Ő sem fukarkodik a pénzzel. Kettőjüköz csatlakozik a lakota indián Coldmoon különleges ügynök, hogy hárman egyedül, a nyomozó törzskar

nélkül oldják meg a levágott lábfejek rejtélyét, mert hamarosan rájönnek, hogy áruló van a válságtörzsben, és hogy titokzatos valakik előre ismerik az FBI ügynökeinek minden lépését. Miután finoman szólva önállósították magukat, fölfogadnak két fiatal óceánkutatót, hogy matematikai modellezéssel derítsék ki, honnét sodorhatták az áramlatok a lábfejeket az óceánba, onnét pedig az üdülőszigetre, mert bíztak benne, hogy az emberek, akikhez a lábak tartoztak, még életben lehetnek.

Amennyire sürgeti az idő a nyomozókat, úgy gyorsulnak fel körülöt-

tük az események. Coldmoon embercsempészek nyomára bukkan, egy rendőrségi szakértőt, aki Kínában az egyencipők gyártója után nyomozott, kilöknek a huszadik emeletéről, a zenebolond és magas irodalmi műveltségű rendőrpárancsnok meg Constance majdnem otthagyja a fogát egy trópusi viharban, majd a nő szabályos Rambo-háborút vív egy erdőnyi zsoldossal. A nyomozás mozaikján minden elem a helyére kerül.

Mire minden kiderül, az is világossá válik, hogy a két FBI-ügynök és a bájos kobra harcos hármasa képtelen legyőzni a gonosz tervek megvalósításán ügyködő szervezetet, ekkor megjelenik a westernnek felmentő lovas hadserege, ezúttal hajókon és helikoptereken. Amikor visszatérnek az üdülővárosba,

még megoldanak egy évtizedes rejtélyt, amely babonás félelemben tartotta a helyieket, majd befut a Szövetségi Nyomozóiroda területi igazgatója, aki megveregeti a különleges ügynökök vállát, felvilágosítja őket, hogy távollétük alatt mi minden történt a válságtörzsben, mellel említést tesz egy újabb bűncselekményről, de a két ügynök hallani sem akar róla, hogy elvállalja a nyomozást. Még nem tudják, hogy a helikopterük nem a nemzetközi reptérre, hanem az új nyomozás helyszínére viszi őket. Ott kezdődik egy újabb Pendergast-regény.

Fekete J. József

A *Zavaros folyó* (eredetiben inkább kanyargó, szó szerint görbe) történetének felépítése tökéletesen logikus, nincsenek benne elvarratlan szálak, ennek ellenére bennem számos kérdést nyitva hagyott. Például: honnan van Pendergrastnak olyan sok pénze, ki Constance, és hogyan lett a gyámlánya, neki honnan van pénze, hacsak nem a gyámja vagyónát költi? Miért kellett meghalnia a rendőrségi szakértőnek, aki csupán egy típuslábbeli gyártóját kereste Kínában? Hogyan tartotta frissen a karjából leszívott vért az egyik szereplő, aki öt litert gyűjtött be ebből a testnedvéből, hogy eljátssza, hogy gyilkosság áldozata lett, amit a helyszínelők be is vesznek? A regény tetőpontján megjelenik a jövő fegyverén dolgozó, örült, megszállott tudósok mellett egy nő, aki nevével szólítja Pendergrastot, és igencsak ellenséges vele szemben, majd a kulmináció végén nyomtalanul eltűnik.

A kínai gyilkosságot és a vértartósítást kivéve a bennem felmerült kérdésekre a szerzőpáros más regényeiben bizonyára megtalálnám a magyarázatot, a *Zavaros folyó* ugyanis már a 19. Pendergast-krimijük.

Végül még valami: zavart, hogy a regényben folyton magasútról esik szó. Szerintem ez a highway megfelelője lehet, ami inkább országút, autópálya, magasabb rendű út, mert az eredetiben a „magas” jelentésű „high” a „main”-nel azonos értelmű, ezért én inkább a főutat használnám a highway fordításakor, ha a regényben egyáltalán erről esik szó.

színház

TÖBB MINT SZERELEM

Patyrek Réka

Mészáros Anikó: *Szerelmek szerelme*. Zentai Magyar Kamaraszínház; rendező Virág György

Ha fájáról leszakad a levél, mindegy már akkor neki, akárhova fújja a szél!

A Zentai Magyar Kamaraszínház újabb előadása a *Szerelmek szerelme* című produkció, amelyben Petőfi Sándor és Szendrey Júlia viszonyának sajátos értelmezését láthatjuk. A függöny széthúzódik, miközben *A virágnak megtiltani nem lehet* című vers népi feldolgozását hallhatjuk. Először teljes zenekarral (brácsa, bőgő, hegedű), majd a hangszerek folyamatosan elhalkulnak, végül csak egy árva hegedű marad, melyen Szendrey Júlia játszik. Bravúros kezdés, hiszen Petőfinek ebben a versében megjelenik a (népdalokra jellemző) virágmotívum, amely egy analógiára épül. A természethez hasonlítja a szerelmet. A virágnak nem lehet megtiltani, hogy kinyíljon tavasszal, ez a magyarázat arra, hogy ha a szerelem feltámad, akkor nem állhatja útját senki. Vagyis az ember nem teljhatalmú. A lírai én szinte már erőszakosan próbálja kifürkészni, mit gondol és érez a szerelme, ehhez hasonlóan tette Petőfi is, szinte felperzselté maga után a földet.

A Petőfi-jelenségnek, a magyar irodalomban és kultúrában betöltött egyedi szerepének a megértéséhez fontos tudni, hogy a nyilvános fellépésének kezdetétől legendákkal, kultikus mozzanatokkal tarkított hagyomány már eleve csak a nagyság, a jelentőség dicsfényében engedi látni irodalmi életművét is, sőt ezt még bonyolultabbá teszi a közéleti-politikai szerepvállalása. Ezt a hatalmasságot, amelyhez ugyanakkor kuszaság és kul-

tuszteremtés is kapcsolódik, nehéz nem patetikusan, giccse-sen színpadra vinni. Nehéz az elavult, pusztán a giccse korlátozó nézetektől szabadulva újat alkotni.

A *Szerelmek szerelme* cím találó. Petőfi ugyanis pontosan olyan érzékeny és érzelmes volt, mint amennyire mokáynak igyekezett látszani. Például amikor a debreceni Csokonai Színházban Prielle Kornélia színésznő az egyik előadásban a darab betétdala helyett *A virágnak megtiltani nem lehet* kezdetű versét énekelte el, a költő hirtelen felindulásból, daczból és sértődöttségéből (pletykákat hallott arról, hogy Júliának komoly udvarlója van) megkérte a művésznő kezét. Mindezek után hatalmas botrány következett, és miután a *Reszket a bokor, mert...* kezdetű versére Júlia frappánsan válaszolt, újra szent volt a béke.

Ez a szerelem valóban a legértékesebb. Az előadásban Szendrey Júlia (Székely Bea) és Petőfi Sándor (Nešić Máté) nem a szokványos módon jelennek meg a színpadon. Életre kelnek. A levelekből, leírásokból, könyvekből ihletett szövegek könyv kiválóan rajzolják elénk azt a meghatározó szerelmespárt, amely mindent és egymást is feláldozva a közjóért, a közösségért munkálkodott. Valaki számára ez patetikusan hathat, de ez az előadás egyik legértékesebb üzenete. A mai világban fegyver a polarizáció, amely nem visz túl messzire. Ami viszont gyógymód lehet, az a közösségben való gondolkodás és a tenni akarás.

A szövegek írója, Mészáros Anikó nagyon jól megalkotta a szöveg dinamikáját és ívét. Viszont néha a sok „felmondott” levéltartalom megakasztja az előadást. A minimalista színpadképnek köszönhetően nem terelődik el a figyelem másra,

csak a szövegre, a kapcsolatra, a tekintetekre koncentrálhat a néző. Filmszerű megoldás, amikor az egymásnak írt leveleket egymáshoz közel, egymásra nézve olvassák/mondják el. Mintha a párhuzamos valóság egyébe olvadna.

A Virág György rendezte előadás hiánypótló több szempontból is. Egyrészt azért, mert megláthatjuk, hogyan működött egy „modern” felfogású párkapcsolat, házasság. A benne élő felek, bármennyire is magas hőfokon éltek, támogatták egymást, egyenjogúnak számítottak. Érdekes, Ady azt gondolta, hogy Szendrey Júlia rossz irányba befolyásolta Petőfit. De ha jobban belegondolunk, és olvasva a kortársak visszaemlékezéseit, láthatjuk, hogy együtt érték el azt, amit. Teret adtak egymásnak. Petőfi segítette feleségét az írásban, Júlia pedig sokoldalú műveltségével társat tudott lenni a költőnek. Ahogyan Gyulai Pál fogalmazott:

„különös nő”, akivel irodalomról, költészetéről lehetett diskurálni. Olyan ez a Szász Károlynak írt szöveg, mintha megbabonázta volna Szendrey. Extravagánsága, bátorsága miatt nem volt kérdés számára, hogy állapotosan is a forradalom mellett, a forradalomért küzdjön és tevékenykedjen. Kokárdákat készített, magának pedig nemzeti színű fejdíszet. Szerves része volt a történelemnek. Imádta a pezsgést, ahogyan Petőfi is.

Hiánypótlónak minősül ez az előadás, mert az iskolai oktatás részét képezheti. Kapcsolatot alakíthat ki az iskolák és a színház, a diákok és a színészek között. Nemcsak a tanár szájából hallják, hogy „váu, Pe-

tófi és Szendrey, képzeljétek...”, hanem meg is tapasztalhatják. Láthatják, hogy Szendrey nagymértékben különbözött az abban a korban élt nők többségétől, mondhatni, megelőzte korát: rövid hajviselet, szívrozás, műveltség, zenetudás, olvasás... Ám láthatják azt is, hogy az egyéniség és a szellem művelése mennyire fontos.

Mire mutat rá az előadás? Az önzetlenségre. A közösség jelentőségére. A népiség fontosságára, a célok kitűzésére. Arra, hogy a kapcsolatainkban az őszinteség fontos, és a hibák kiküszöbölésén túl értelmet adhat a folytatásra, nem pedig a lemondás az egyetlen út. A kitartás fontos, és az elkötelezettség érték.

Rendező: Virág György.
Színészek: Székely Bea (Szendrey Júlia), Nešić Máté (Petőfi Sándor).
Zene: Juhász Gyula, Keszég Ákos és Mezei Kinga.
A jelmezt tervezte Janovics Erika készítette, a ruhákat Harmath Kopasz Éva varrta meg.

Fotók: Herédi Krisztián

KERETNÉLKÜLISÉG

Yasmina Reza: *Művészet*. Zentai Magyar Kamaraszínház; rendező: Mezei Kinga

„A művészet olyan tevékenység, amelynek az a célja, hogy a legmagasztosabb és legjobb érzéseket, amelyeket az emberek átéltek, közölje az emberrel.” (Tolsztoj)

Zentán hatodik alkalommal rendezték meg a *Teátrum Neked! – Zentai Teátrumi Napok* elnevezésű fesztivált április 21–24. között. A rendezvény keretein belül másorra tűzték Yasmina Reza 1994-es, *Művészet* című darabját. Yasminát a színdarabjai tették ismertté (például *Az öldröklés istene*, amely a Broadway-re is eljutott). Ugyan regényíróként is tevékeny, mégis színpadi szerzőként ismertebb. Legtöbb műve a középosztály problémáira reagál, itt sincs ez másként.

A dráma három szereplő személyében – Serge, Marc és Yvan – viszi színpadra a személyiségek archetipusait, melyek hibát hibára halmozva próbálnak megkiutatni keresni. A tizenöt éve tartó barátság válságba kerül. Miért is?

A harmónia és az egyetértés, amely hosszú évek óta jellemezte a kapcsolatot, megszűnt, mert a két vezéregyéniség között kialakult „furcsa” helyzet pattanásig feszült. Egyetlenegy dolog áll közük: egy kép. Egy eszme. Egy gondolat. Az életünket meghatározzák a kapcsolataink, amelyek biztosságot adnak, önbizalmat, menedéket. Ha minden régi, egyben jó érzést keltő dolog hirtelen megszűnik, akkor üresség keletkezik bennünk, ezért igyekszünk magyarázatot találni a kialakult helyzetre. Olyan mélylélektani kérdések kerülnek terítékre, amelyeket már mindenki feltett magának (milyen tudat alatti problémák befolyásolják a reakcióinkat, hogyan tudjuk háttérbe szorítani az egónkat, a személyes döntéseink okai, következményei stb.), hiszen a darab nem pusztán a művészetéről szól, hanem az azt alakító emberi jellemről, az ember belső értékeiről is, amelyek nélkül mindez nem valósulhat meg.

A minimalista színpadkép sok buktatót rejt, mivel így pusztán a színészi játék tölti ki a teret, s ha abban némi hiány lép fel, akkor sérül az előadás. Ám itt erről szó sincs. Az idősíkok, a helyszínek váltakozása a színpadnak egy erre a célra kialakított forgó részén valósul meg, amelynek metaforikus értel-

mezése többletjelentést ad a rész-egésznek. A múlt és a jelen is kaotikussá válik egyetlenegy festmény miatt: fehér alapon haránt irányú fehér pászmák – tadam! Serge (Dévai Zoltán) euforikus állapotban mutatja meg Marcnak (Virág György) a horrorisztikus áron beszerzett új festményét.

A kellő mennyiségű humorral fűszerezett előadás elviselhetőbbé teszi a felismerést, miszerint: ezek tényleg mi vagyunk, ez rólunk szól, talán én is ilyen vagyok? Marc értetlenül áll az egész „festményes ügy” előtt. Nem tudja fel fogni, hogy egy ilyen jellegű alkotás kié és miért jó. Hiszen az egész „egy nagy szar”. Ha csak ennyi lenne, akkor mondhatnánk, hogy: á, ez már megint csak a kommersz, félkommersz dolgokról szól, ám cseppet sem így van.

A kiindulópont maga a képvásárlás, a kép ára, ennek kapcsán rajzolódnak ki a karakterek, Serge, a bőrgyógyász, aki megváltozott, művészetkedvelővé vált, minden újra nyitott. Kitűnni vágyó, elismerésre éhező. Talán az ő ellentéte Marc, aki a maga nyers és bárdolatlan stílusával konzervatívabb, a régihez ragaszkodóbb karakter, magát egyfajta vezetőnek látja. A kettejük között álló, szürkébb Yvant (Szilágyi Áron) megpróbálják felkarolni, segíteni. Jelenléte sokszor súlytalan, hiszen inkább magánéleti gondjaival foglalkozik, mintsem egy nem létező problémával. A személyiségek és a gondolkodásmódok közötti különbségek fokozatosan bontakoznak ki, a folyamatosan jelen levő feszültség

ránehezedik a nézők mellkasára. Egy-egy kép is adalékot nyújt a karakterek mélyebb megismeréséhez: Serge-é ez a bizonyos fehér kép, a katalizátorként funkcionáló Marcé egy Carcassone-ról készült, Yvané pedig egy „bugyuta” festmény, amelyet az édesapja készített. Ez is azt tükrözi, hogy sokféle szegmensből épül fel az ember, így nagy fokú megfontolatlanságra vall, ha valaki az első pillantásból bármilyen mélyebb következtetést von le.

A nyelvi és a vizuális jelek is megfelelő hangsúlyt kapnak, családias légkört teremtenek. A jelmezek stílusukban egységesek és árulkodóak. A színek játéka sem elhanyagolható, Serge sárga cipőjével és furcsa zoknijaival szemben Marc fehér-kék tónusokat visel. A jelmezekben is láthatóvá válik, ki a „modernebb” és ki a földhözragadtabb, egyszerűbb. A társaság fekete báránya, Yvan pedig szürkébb, lazább ruházatban jelenik meg. Ez a játékoság is ráerősít a különbségekre. A tér elrendezése is nagy fokú személyességet sugall, jelezvén, hogy minden baráti, családi körben történnek hasonló beszélgetések, amelyek során az „aktuális probléma” nem annyira a jelenhez, mint inkább a múlthoz kapcsolódik. Olyan sérelmek kerülnek felszínre, amelyeket már nem lehet tovább elviselni, a másik pusztá jelenléte is viszolygást kelt. A Serge és Marc karakterét megformáló művészek konfliktusa, annak íve, kiteljesedése parádésra sikeredett. A hangszínek, gesztikulációk, a humor optimális mennyiségű

Patyerek Réka

A Zentai Magyar Kamaraszínház előadása. Szereposztás: Marc – Virág György; Serge – Dévai Zoltán; Yvan – Szilágyi Áron. Fordító: Bognár Róbert. Díszlet: Ondraschek Péter. Jelmezterv: Janovics Erika. Dramaturgiai munkatárs: Oláh Tamás. Rendező: Mezei Kinga (Jászai Mari-díjas, Pataki-gyűri díjas).

alkalmazásával válik hitelessé maga a probléma.

Egyetlen karakter képes eltérni ezt a kaotikus állapotot, Yvan. Aki a saját bizonytalansága, szerencsétlen élete miatt nem akarja elveszíteni az utolsó, normálisnak mondható kapcsolati hálóját. Elismerésre méltó, hogy a sűrű monológokat, a csapongásokat igazán frappánsan tudja megoldani Szilágyi Áron, azaz Yvan, hiszen ha ez nem így történik, akkor a darab megrekedhetett volna, és siránkozással silányul, de pont az abszurdításával, hosszúságával olyan mélységig viszi le a nézőt, ahonnan nehezen lehet feljönni.

A darab többlet ad az olyan általános kérdéseken túl, miszerint: Kizárólagos-e a művészet? Mindenki számára hozzáférhető, vagy csak bizonyos „kiválasztottak”, előrehaladottak számára elérhető? Mi nevezhető művészeti alkotásnak? Szükség van-e a hagyományos színházi esztétikára? Szükség van-e az olyan jellegű darabokra, amelyek a szöveggel, az audiovizuális eszközökkel, a színészi gárdával adnak hozzá az értelmezéshez? Azokról az emberekről szól, akik az egészet mozgatják, akik miatt a kaotikus helyzet kialakult, és egyedül csak ők tudják megoldani. Az előadás felnyitja a szemünket, hogy a felszíneség és a vadság, a tombolás világában szükség van egy letisztult, egységes és sokatmondó előadásra.

Peter Brook nyomán kijelenthető, hogy a minőség a részletekben rejlik. Egy-egy színészi tekintet, kapcsolatteremtés a nézővel (a belső monológok, a szenvedés, amelyet a nézők felé fordulva hallhatunk), a színészi jelenlét azon mikrojelenségek közé tartozik, amelyek meghatározóak. „Tudjuk, hogy a corridákon a matador igazi munkája abban a hosszú folyamatban rejlik, ami abban a pillanatban végződik, amikor mozdulatlanul a bika szemébe néz. Mivel nem akarunk messzebb menni, a halálos döfésig, itt megállapodhatunk. Csöndben.”

Fotók: Herédi Krisztián

ÁLOM _KIVITELBEN

Lukács Lilla

„Az emberiség történelme: álomnak sorozata. (...) A régi Egyiptom, Szíria, India álmai telve titokzatosságokkal, amelyek között a csillagvizsgáló se tud eligazodni. Piramisokat építenek az Álom tisztelőire. Könyvtárak telnek meg az Álom tudományával. Aki a világ minden álmát összegyűjteni akarná, hétszer beutazhatná a tengereket, szárazföldeket, mégis elhullajtana egy-egy álmot valahol, amelyet nem vett észre, és műve csonka volna.” (Krudý Gyula: Álmoskönyv)

Azt olvastam, hogy Krudý az *Álmoskönyvet* főként anyagi okokból írta, majd magával ragadta az álmok világa, és elmerült annak kutatásában. Az álom azóta foglalkoztatja az embert, amióta alszunk. És azóta nem is értjük igazán, hogy pontosan mi történik velünk ilyenkor. Freud szerint alvás közben dolgozzuk fel az elmúlt nap történéseit, az álmok pedig szimbólumokat rejtenek, ezért olyan szurreálisak, abszurdak is gyakran. Én például onnan tudom, hogy valami nagyon nehéz feladat előtt állok az életemben, hogy azt álmodom: menekülök. Természetesen általában valami izgalmas krimi is a történet része, de annak az alvás előtti netflixezés az oka. Az álom nagyon privát. Mindenkinek van, de igazán senkit sem érdekel a másé.

Azért írok minderről, mert május 9-én megnéztem a Szabadkai Népszínház Magyar Társulatának legújabb előadását, melynek *Délmezopotámia* a címe, és fontos elem benne az álom és az álmovilág. A darab bemutatója március 20-án volt, májusban játszották negyedik alkalommal.

A *Délmezopotámia* a meghatározása szerint kaland, Fekete Ádám a rendezője és írja is egyben. Nagyon személyes előadásról van szó, írói-rendezői önreflexió. Fekete Ádám író, rendező, dramaturg, színész, youtuber. Azok számára – mint én is –, akik ritkán

jutnak el budapesti színházakba, leginkább Till Atilla *Tiszta szívvel* című filmjéből vagy a *Tajgetosz Show* nevű YouTube-csatornára készült pár perces videókból lehet ismerős. Mindkét esetben fontos tényező a testi fogyatékkal való élet, Fekete ugyanis oxigénhiánnyal született, ennek következtében pedig mozgáskorlátozottsággal él. A *Tajgetosz Show* rendkívül természetesen, viccesen, érzékenyen és érzékenyítően, sokszor zavarba ejtően mesél a test fogyatékról, pontosabban a mozgáskorlátozott testben való létről (#öniróniaalert). Ez nem a reklám helye, de érdemes rákeresni!

Az, hogy a rendező, alkotó milyen testi hátránnyal él, az előadás szempontjából általában nem fontos, ebben a darabban mégis, ugyanis ez a szerző önreflexiója. Róla szól – meg nem is.

Az előadás már megkezdődik, amikor a közönség elfoglalja a helyét: a piros függöny előtt egy íróasztalnál alszik egy színész. Majd amikor elcsöndesednek a fények, a rendező előszavát halljuk felvételtől. Ezért is fontos, hogy ki ő: oxigénhiánnyal született, fiatalkorában pedig csípőproblémái miatt állandósult életében a fájdalom. Tehát az előadás róla szól – vagy talán mégsem. Attila (Baráth Attila) műfordító, aki csípőműtétje után gyógyul, és határidős munkájával küzd. Egyszer csak e-mailt kap Adornó Poászontól. Mindannyian kaptunk már ilyen levelet: ez a „nigériai ajánlat” néven elhíresült csalás, amely egy sosem ismert, külföldön élő rokon mesés milliós örökségével kecsegtet – Google Translate angolul/magyarul –, amihez „csak” pár ezer dollárt kell utalnunk, és miénk lehet az örökség. Attila pedig a leadási határidőtől menekülve elindul Adornó Poászson keresésére, és megkezdődik a szurreális, álomszerű, delíriummal átszótt kaland. A piros függöny mögött feltáru-

a furcsa, eklektikus világ: Délmezopotámia. Egy képzeletbeli hely, ahol különféle absztrakt alakokkal találkozunk a műfordító, különféle helyzetekbe, álmokba sodorja a tudatalattija, amelyekben annyi linearitás és realitás van, mint egy álomban: nem sok. Az előadás szokatlan idő- és történetkezelése megnehezíti a befogadást, de tele van Fekete-humorrall (elnézést).

A vörös függöny felgördülésekor feltáru előtünk Délmezopotámia, amely első pillantásra egy csodálatos, izgalmas, álomszerű hely – Molnár Anna látványtervei alapján készült. Az előadás hangulatát nagyon jól adja meg ez a különös világ, amelyben stációszerűen helyezkednek el a különböző jelenetek: a gyógycentrum, amelyben a jósnő és a masszörnő várja az arra járó főhóst, a hotel vagy otthon ajtaja, amely sehová sem vezet, az internetkávészó és a családi asztal, ahol a végén összeáll a kép – vagy mégsem. A darab kulcsfontosságú motívuma, még inkább szimbóluma a macskafélék: a díszlet meghatározó eleme a kék oroszlánfej, amely igen látványos, és az abszurdítás, szürrealitás hangulatának erősítésére szolgál. Az állatok megjelennek mint szereplők (kutya) és a szereplők részeként is (cicák). A jelmezek is ezt a varázslatos hangulatot szolgálják, minden karakternek nagyon beszédes megjelenést adtak az alkotók, ami nem toladóan, de kellően aláhúzza a karakterek jellemzőit.

A karakterek, ahogyan a történet is, nagyon abszurdak: Attila, a frissen műtött műfordító (Baráth Attila), aki a szerző alteregójaként keresi... keres valamit, Hermina, macska és otthontulajdonos (G. Erdélyi Hermina), aki a gondoskodó anyja – fel-fel bukkan ő is az álomban, vagy csak diós brióst hoz a főhősnek, Zoli, a bosszúszomjas árnyék (Rókus Zoltán), aki olyan, mintha valame-

Fotó: Molnár Edvárd

lyik Rejtő-cirkálóból lépett volna ki, Mónika, a gyógycentrum jósnője és vezetője (Pesitz Mónika), és Natália, a masszörnő (Vicei Natália nagyon letisztultan és szuggesztíven ábrázolja a bizarr karaktert). Minja, az internetkávészó tulajdonosa (Minja Peković), aki hol angolul, hol magyarul szólal meg, ő A Nő, egy csodálatos jelenés. Valamint Andor, a zombi (Kovács Nemes Andor) és Csaba, a kutya (Ralbovzski Csaba) is segítik (?) a főhös (?) útját. A karakterek tehát mindannyian az őket megformáló színészek nevét viselik, ami egy igen érdekes szerzői döntés. Azt feltételezi, hogy azok jelentős mértékben táplálkoznak a színészekből – ami általában így is van a színházban, ezért feltáratlan

marad, hogy ennek a koncepciónak mi a magyarázata.

Az alkotói meghatározás szerint a *Délmezopotámia* a testkép tudatát és zavarát, a nyelvi gátakat és az apahiány problémáját járja körül. De ez sajnos leginkább csak szándék marad, a hangsúly átkerül a szimbólumokra és erre a furcsa álomra, amelyben a vizuális zajtól nehéz befogadni vagy egyáltalán felfedezni, hogy mi is ez a különös világ. Az előadás annyira teltekezik és épül annak írójából és rendezőjéből, mintha kis mikroszkóppal figyelni az álmait, ami egyszerre nagyon izgalmas, de bizarr is – az álom igazából nem is tartozik másra, csak az álmodóra. És mivel az álom magánterület, egy kicsit mi is kívül maradunk az előadásból.

Attila (frissen műtött műfordító) – Baráth Attila

Hermina (macska & otthontulajdonos) – G. Erdélyi Hermina

Zoli (bosszúszomjas árnyék) – Rókus Zoltán

Mónika (jósnő, a délmezopotámiai gyógycentrum vezetője) – Pesitz Mónika

Natália (alkalmazott masszörnő a délmezopotámiai gyógycentrumban) – Vicei Natália

Andor (a zombi) – Kovács Nemes Andor

Minja (az egyetlen délmezopotámiai internetkávészó tulajdonosa) – Minja Peković

Csaba (kutya & abszintfüggő) – Ralbovzski Csaba

Látványterv (díszlet és jelmez): Molnár Anna

Súgó/ügyelő: Kocsis Valéria

Rendezőasszisztens: Kulhanek Edina

Rendező: Fekete Ádám